

Verslag over de solvabiliteit en de financiële toestand 2018

Loyalis Leven NV

In beweging

jij, je pensioen en **Loyalis**

Inhoud

Inleiding	4
Samenvatting	5
A. Activiteiten en prestaties	11
A.1. Activiteiten	11
A.2. Prestaties op het gebied van verzekering	14
A.3. Prestaties op het gebied van belegging	15
A.4. Prestaties op overig gebied	17
A.5. Overige informatie	17
B. Bestuurssysteem	18
B.1. Algemene informatie over het bestuurssysteem	18
B.2. Deskundigheids- en betrouwbaarheidsvereisten	21
B.3. Risicomanagementsystemen inclusief de beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit	22
B.4. Interne controlesysteem	25
B.5. Interne auditfunctie	27
B.6. Actuariële functie	27
B.7. Uitbesteding	28
B.8. Overige informatie	28
C. Risicoprofiel	29
C.1. Verzekeringstechnisch risico	30
C.2. Marktrisico	33
C.3. Tegenpartijrisico	40
C.4. Liquiditeitsrisico	42
C.5. Operationeel risico	43
C.6. Overig materieel risico	44
C.7. Overige informatie	45

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden	46
D.1. Activa	49
D.2. Technische voorzieningen	56
D.3. Overige schulden	60
D.4. Overige informatie	61
E. Kapitaalbeheer	62
E.1. Eigen vermogen	62
E.2. Solvabiliteitskapitaalvereiste en minimumkapitaalvereiste	67
E.3. Gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd bij de berekening van de solvabiliteitskapitaal vereiste	69
E.4. Verschillen tussen de standaard formule en ieder gebruikt intern model	69
E.5. Niet-naleving van de minimumkapitaalvereiste en niet-naleving van de solvabiliteitskapitaalvereiste	69
E.6. Overige informatie	69
Afkortingenlijst	70

Inleiding

Voor u ligt het 'verslag inzake de solvabiliteit en de financiële toestand' van Loyalis Leven NV (hierna, 'Loyalis Leven') over het jaar 2018. Dit rapport is opgesteld conform de Solvency II-richtlijnen en geeft naast de Solvency II-kapitaalpositie per einde 2018 een beschrijving van de activiteiten en resultaten gedurende 2018. Daarnaast beschrijft dit verslag hoe Loyalis Leven invulling geeft aan de waardering van de balansposten, zijn bestuursysteem, het risicomanagement en het kapitaalbeheer.

Kwantitatieve rapportages

De cijfers in dit rapport zijn in lijn met die uit de jaarrekening 2018, danwel de zogenoemde Quantitative Reporting Templates (QRT's) die op 23 april 2019 bij De Nederlandsche Bank (DNB) zijn ingediend.

De QRT's zijn aan controle onderhevig geweest en opgenomen in het document 'Quantitative reporting templates 2018 Loyalis Leven NV' dat eveneens is gepubliceerd op de website van Loyalis.

Weergave bedragen

Alle bedragen in dit rapport worden, tenzij anders aangegeven, weergegeven in duizend euro (€ 000).

Afrondingen

Vanwege afrondingen op gehele duizenden of miljoenen euro, kan de som der delen afwijken van het totaal in de tabellen, en/of afwijken in de onderlinge samenhang.

Normenkader

Het normenkader voor het opstellen van deze rapportage wordt gevormd door de volgende wet- en regelgeving, aangevuld met toelichtingen van de toezichthouder:

- Solvency II Directive (2009/138/EG), artikel 51 en verder
- Gedelegeerde Verordening Solvency II (EU 2015/35), Hoofdstuk 12 en 13
- Uitvoeringsverordening (EU 2015/2450)
- Relevante richtsnoeren van EIOPA, waaronder EIOPA-BoS-15/109 - Richtsnoeren voor rapportage en openbaarmaking
- DNB Guidance bij kwalitatieve SII Preparatory Guidelines rapportage

Deze rapportage is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de directie van Loyalis NV en vrijgegeven voor publicatie op 23 april 2019. De Raad van Commissarissen heeft op 17 april 2019 kennisgenomen van dit rapport.

Samenvatting

Activiteiten

Als specialist in inkomensbescherming bieden wij onze polishouders financiële zekerheid bij pensioen en overlijden.

Ook voor onszelf is een gezonde bedrijfsvoering belangrijk. Met onze investeringen in de toekomst hebben we aandacht voor mens, milieu en goed bestuur. Ook bij het beleggen van de aan ons toevertrouwde middelen letten we op duurzaamheid. We beleggen de premies van onze klanten in bedrijven met een goed milieu- en sociaal beleid en sluiten industrieën als tabak en wapenhandel uit. Ook de aanpak van klimaatverandering speelt bij onze beleggingsstrategie een steeds belangrijkere rol.

In 2018 hebben we gekeken hoe we onze eigen organisatie gezond en vitaal kunnen houden. We hebben het vitaliteitsprogramma voor medewerkers verder uitgerold en hebben gezamenlijk duurzame inzetbaarheid op de korte en lange termijn in kaart gebracht.

Daarnaast blijven we voortdurend op zoek naar mogelijkheden om het gemak van de klant te verbeteren. Persoonlijk contact is daar een voorbeeld van. Daarnaast werken we net als alle andere verzekeraars continu aan de verdere digitalisering van onze dienstverlening waarbij de klant steeds meer zelf aan het stuur zit.

Als expert op het gebied van inkomenszekerheid passen we onze producten aan op veranderingen in de doelgroep en vanwege wijzigingen in wet- en regelgeving. Als de pensioenleeftijd verder stijgt, veranderen onze producten mee. Voor ambulance- en brandweerpersoneel bieden we een netto-pensioenproduct aan. Met deze voorziening kunnen deze medewerkers tot 3 jaar eerder met pensioen.

Strategie

2018 was een bijzonder jaar voor ons: na 16 jaar als dochter van Stichting Pensioenfonds ABP en later APG is eind 2018 bekendgemaakt dat a.s.r., nadat in 2019 aan alle eisen is voldaan, de nieuwe aandeelhouder van Loyalis Leven wordt. Wat onveranderd blijft, is dat Loyalis Leven zich in 2019 blijft richten op inkomensbescherming voor de sectoren waar Loyalis actief is: overheid, onderwijs, bouw, zorg, semioverheid en nutsbedrijven. We zijn verheugd dat we in 2019 verder kunnen doorgaan op deze ingeslagen weg.

Resultaten

Loyalis Leven behaalde over 2018 een resultaat vóór belastingen van € 13 miljoen.

De belangrijkste redenen hiervoor zijn de omzetgroei in ons ANW aanvullend pensioenproduct voor nabestaanden en de gunstige ontwikkelingen van de sterftetekansen. Aanpassing van het winstbelastingtarief (naar 20,5% in 2021) leidt tot een negatieve bijstelling van het nettoresultaat.

De onrusten op de financiële markten als gevolg van de mogelijke harde Brexit, alsmede dreigende mondiale handelsbeperkingen, zorgden in 2018 voor negatieve effecten op de creditspreads binnen onze beleggingsportefeuille.

Investeringen in het vereenvoudigen van het systeemlandschap zorgden voor een stijging van de bedrijfslasten.

De solvabiliteit Loyalis Leven kwam met 187% (vóór voorgenomen dividend) ruim boven onze interne norm van 150% uit.

Indexatie

In tegenstelling tot voorgaand jaar lieten de beleggingsresultaten, gecorrigeerd voor de oprenting van onze verzekeringsverplichtingen, helaas geen ruimte om toekomstige uitkeringen te kunnen indexeren.

Wilt u meer weten over de manier waarop Loyalis indexatie toepast, kijk dan op onze website www.loyalis.nl/indexatie.

Solide verzekeraar

Loyalis Leven bewaakt zijn solvabiliteit met interne solvabiliteitsmarges die ruim boven de minimum vereisten liggen van DNB. Het netto totaalresultaat (na aanpassing van het winstbelastingtarief) van +/- € 4 miljoen wordt onttrokken aan de overige reserves. De solide vermogenspositie blijft onverminderd overeind.

De ontwikkeling van de solvabiliteit kan als volgt worden toegelicht:

	31-12-2018	31-12-2017	Ontwikkeling
Beschikbaar vermogen na dividenduitkering, waarvan:	213.550	240.960	-27.410
Tier 1	195.348	220.301	-24.953
Tier 3	18.202	20.659	-2.457
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	121.347	137.729	-16.382
Solvabiliteitsratio	176%	175%	1%

De solvabiliteitsratio (beschikbaar vermogen versus vereist vermogen, oftewel de SCR ratio) onder Solvency II ná dividenduitkering bedraagt ultimo 2018 voor Loyalis Leven NV 176% (2017: 175%) en ligt hiermee boven onze eigen interne norm van 150%. Bij de berekening van het vereiste vermogen maakt Loyalis Leven gebruik van het standaard model.

De SCR-ratio kent een inherente volatiliteit omdat bij de berekening vele factoren een rol spelen. In zijn algemeenheid geldt bijvoorbeeld dat de toepassing van regels rondom de verwerking van belastinglatenties, maar ook renteontwikkelingen een bron van volatiliteit zijn. Specifiek voor Loyalis Leven is de SCR ratio met name gevoelig voor de aannames op het gebied van verval van polissen (lapse risico), het langlevens risico, het kostenrisico en het kostenopslagrisico (spreadrisico).

Voor een nadere kwantificering op dit vlak verwijzen we naar de risicomanagementparagraaf in de jaarrekening en paragraaf C.1. van dit verslag.

Beschikbaar vermogen Loyalis Leven NV € 214 miljoen (2017: € 241 miljoen)

Ons beschikbaar vermogen is volledig op marktwaarde gebaseerd. Het vermogen bestaat voor 91% uit Tier 1 kapitaal (2017: 91%) en voor 9% uit Tier 3 vermogen (vermogen uit actieve belastingposities, 2017: 9%).

De rentecurve voor de waardering van vastrentende beleggingen wijkt af van de rentecurve gebruikt voor de waardering van de verplichtingen. De laatste bevat een opslag,

de zogenoemde 'volatility adjustment', een 'credit risk' afslag en een aanpassing op de zogenoemde UFR (Ultimate Forward Rate). Hierdoor is de rentegevoeligheid van de verplichtingen anders dan van de beleggingen.

Vereist vermogen Loyalis Leven NV € 121 miljoen (2017: € 138 miljoen)

Het vereist vermogen bestaat voor het grootste deel uit vermogen aan te houden voor marktrisico's, langlevensrisico en lapse risico. Lapse risico is met name aan de orde bij de portefeuille overlijdensrisicoverzekeringen.

Verliescompenserende belastingeffecten

Bij de totstandkoming van de 2018 cijfers ten aanzien van de verliescompenserende belastingeffecten (LAC DT) is bij Loyalis Leven uitgegaan van de carry back die per ultimo 2018 toegepast kon worden, te weten over het fiscale jaar 2018. Bij Loyalis Leven is geen carry forward meegenomen in deze belastingeffecten.

De door de Eerste Kamer aangenomen wetwijziging inzake winstbelastingmaatregelen tariefsverlaging naar 20,5% in 2021 en verkorting van verliesverrekeningstermijn naar 6 jaar zijn verwerkt in de gerapporteerde cijfers voor het jaar 2018.

Reconciliatie IFRS-eigen vermogen en SII-vermogen

Onderstaande tabel geeft de aansluiting weer tussen het vermogen volgens de jaarrekening en dat volgens Solvency II:

	31-12-2018	31-12-2017
Eigen vermogen IFRS	206.687	209.741
Herwaardering technische voorzieningen (netto)	55.663	70.369
Aanwezig vermogen voor de SCR	262.350	280.110
Tier 3-correctie (correctie maximum tier 3-vermogen belastinglatentie)	-35.800	-39.150
Beschikbaar vermogen Solvency II (SCR) voor dividenduitkering	226.550	240.960
Dividenduitkering	-13.000	0
Beschikbaar vermogen Solvency II (SCR)	213.550	240.960

Ten opzichte van 2017 is het IFRS-vermogen met € 3 miljoen gedaald als gevolg van het behaalde resultaat na vennootschapsbelasting over 2018.

Materiële verschillen in waardering tussen de jaarrekening volgens IFRS-standaarden en die volgens Solvency II alsmede een toelichting hierop, zijn opgenomen in de tabellen bij sectie D van dit verslag.

De daling van de herwaardering van de technische voorzieningen is een direct gevolg van het vervroegen van de einddatum van een aantal semi-collectieve overlijdensrisicoverzekeringscontracten.

De overige materiële verschillen in waardering tussen de jaarrekening volgens IFRS-standaarden en die volgens Solvency II, en een toelichting hierop, staan in de tabellen bij sectie D2.

Solvabiliteitskapitaalvereiste: € 121 miljoen

De solvabiliteitskapitaalvereiste is als volgt samengesteld:

	31-12-2018	31-12-2017
Verzekeringstechnische risico's	87.282	105.668
Marktrisico's	68.836	82.017
Tegenpartijrisico	5.633	10.075
Diversificatie	-35.926	-45.206
Basis solvabiliteitskapitaalvereiste (B-SCR)	125.825	152.554
Operationeel risico	7.798	7.831
Verliescompensatievermogen van technische voorzieningen	-7.102	-12.187
Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen	-5.174	-10.468
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	121.347	137.729
Minimumkapitaalvereiste (MCR)	42.744	40.686

De kapitaalvereiste is in 2018 afgenomen met circa 12% tot € 121 miljoen, met name door dalende verzekeringstechnische risico's en marktrisico's.

De daling van de verzekeringstechnische risico's wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de afname van het vervalrisico. Gedurende 2018 is de einddatum van een aantal semi-collectieve overlijdensrisicoverzekeringscontracten vervroegd, waardoor de toekomstige vervalrisico's onder Solvency II dalen.

De kapitaalvereiste voor het marktrisico van Loyalis Leven bedraagt ultimo 2018 € 69 miljoen. Het marktrisico is in 2018 afgenomen door een lager belang in vastgoed en verkopen van risicovollere vastrentende beleggingsfondsen.

De kapitaalvereiste voor het tegenpartijrisico van Loyalis Leven bedroeg ultimo 2018 € 6 miljoen. Het tegenpartijrisico is met name afgenomen door lagere banksaldi eind 2018.

De verklaringen voor de belangrijkste mutaties ten opzichte van 2018 zijn opgenomen in hoofdstuk C.

Een nadere toelichting van de solvabiliteitskapitaalvereiste zijn opgenomen in sectie E2 van dit rapport.

Standaardmodel

De kapitaalvereiste is risicogebaseerd en daarmee een weerspiegeling van de financiële risico's die met het standaardmodel worden berekend. In zijn jaarlijkse risico- en solvabiliteitsbeoordeling, de zogenoemde Own Risk and Solvency Assessment (ORSA), heeft Loyalis Leven de toepasbaarheid van deze standaardformule nader geanalyseerd: Loyalis Leven acht de standaardformule voldoende geschikt.

Governance

Bij de uitwerking van bestuurs- en toezichthoudende verantwoordelijkheden leeft Loyalis Leven maatschappelijk geaccepteerde en gangbare codes na:

- de Gedragscode Verzekeraars van het Verbond van Verzekeraars
- de Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Financiële Instellingen

De ontwikkelingen in wet- en regelgeving voor het toezicht op verzekeraars Wet op het Financieel Toezicht (Wft) en Solvency II worden continu gevolgd en vertaald naar interne beleidsaanpassingen.

Loyalis Leven wordt bestuurd door Loyalis NV. De directie van deze houdstermaatschappij bestaat uit dhr. P. van Wageningen (Chief Executive Officer), dhr. W. Vliex (Chief Financial and Risk Officer) en, tot 1 april 2019, mw. C. Weisscher (Chief Operations Officer).

Loyalis Leven kent in zijn governance structuur een Raad van Commissarissen (RvC) die op basis van complementariteit en collegialiteit onafhankelijk toezicht uitoefent op de directie. De samenstelling van de RvC is afgestemd op de omvang en complexiteit van Loyalis Leven en bestaat ultimo 2018 uit een viertal leden met elk zijn eigen aanvullende expertise.

Risicoprofiel

Loyalis Leven beheerst de verzekeringstechnische risico's door een gezonde premiestelling waarbij rekening wordt gehouden met de aanwezige solvabiliteit van Loyalis Leven.

Het beleggingsbeleid van Loyalis Leven kent een aantal fundamentele overtuigingen ofwel 'investment beliefs'. De belangrijkste beliefs zijn: integraal balansmanagement, beleggingsrisico wordt beloond, dynamisch beheer van de beleggingsportefeuille, streven naar lage uitvoeringskosten en maatschappelijk verantwoord beleggen.

Loyalis Leven geeft hoge prioriteit aan risicobeheersing, ook op het gebied van beleggingen:

- Loyalis Leven werkt binnen de gestelde wettelijke kaders, inclusief die van toezichthouders DNB en AFM.
- Loyalis Leven belegt prudent ('prudent person principe'), binnen strikte volatilitetskaders, onder meer door diversificatie binnen en tussen beleggingscategorieën.
- Loyalis Leven past risicobeheersing toe met derivaten om de belangrijkste marktrisico's op balansniveau te matigen. Het gebruik van derivaten is alleen toegestaan ter afdekking van risico's en ter bevordering van efficiënt portefeuillebeheer.

Risicomanagement is een belangrijk onderwerp binnen het bestuur van Loyalis Leven. We leggen het risicobeleid ter finale goedkeuring voor aan de Raad van Commissarissen, net als de risicobereidheid (risicokaders) en het kapitaal- en dividendbeleid.

Op basis van de gewenste strategische positie en de risicotolerantie wordt het risicobudget bepaald. Daarbij hebben we aandacht voor actuariële, beleggings-, strategische, verslagleggings- en operationele risico's, ondersteund door een jaarlijks uitgevoerde ALM-studie (Asset Liability Management).

Conform de Solvency II-richtlijnen rekenen we een aantal risico's en mogelijke managementacties door op hun gevolgen voor onder meer resultaat en solvabiliteitspositie. Dit is de zogenoemde Eigen Risico Beoordeling ofwel ORSA. De ORSA brengt de belangrijkste risico's waaraan Loyalis Leven blootstaat, systematisch, met behulp van scenario's, in beeld.

In de ORSA 2018 zijn voor Loyalis Leven samenstelling personeelsbestand, aanpassingsrisico, bedrijfsmodelrisico, besturingsrisico, solvabiliteitsrisico, marktrisico en mutatie­risico geïdentificeerd als risico's die relevant zijn voor de toekomst. Hierop zijn stressscenario's doorgerekend. Vervolgens zijn managementacties gedefinieerd waarvan we de voortgang periodiek monitoren.

Het integrale risicobeeld en de bijbehorende netto acceptabele risico's bewaken wij gedurende het gehele jaar. Daar waar bijsturing noodzakelijk was, hebben wij acties uitgezet en uitgevoerd. Het beeld ultimo 2018 heeft niet geleid tot ongewenste re­strisico's.

In sectie C1 tot en met C4 worden de belangrijkste financiële risico's nader uitgewerkt.

A. Activiteiten en prestaties

A.1. Activiteiten

Activiteiten

We bieden pensioenaanvullingen aan. De beleggingen die we beheren om aan onze toekomstige verplichtingen naar klanten te voldoen, laten we verantwoord renderen.

Een nieuwe eigenaar

Samen met APG hebben we in 2018 geconcludeerd dat Loyalis Leven het beste verder kan gaan met een nieuwe aandeelhouder. APG heeft de strategie om zich te focussen op pensioen(waarde). Na een gedegen vooronderzoek in het eerste halfjaar van 2018 is in het tweede halfjaar een verkooptraject ingezet. In december 2018 is bekendgemaakt dat a.s.r. onze beoogde nieuwe aandeelhouder wordt. De definitieve verkoop van aandelen kan plaatsvinden na goedkeuring van De Nederlandsche Bank.

De komende jaren zullen we de activiteiten van Loyalis Leven stapsgewijs integreren met die van onze nieuwe aandeelhouder.

In de portefeuille van Loyalis Leven blijven we bestaande klanten optimaal bedienen. Voor de bestaande producten kunnen onze klanten bij ons terecht. Daarnaast staan we open voor actieve vragen vanuit de markt. Ons levensloopproduct kent al enkele jaren geen nieuwe deelnemers meer als gevolg van overheidsbeleid. De huidige deelnemers kunnen nog inleggen. Eind 2021 zullen de opgebouwde tegoeden in lijn met de wetgeving volledig uitgekeerd zijn. De nabestaandenverzekering bij Loyalis Leven blijft daarentegen een belangrijke pijler voor ons, net als het ANW AanvullingsPensioen. Daarnaast hebben we onze dienstverlening verder gedigitaliseerd met een overzichtelijk klantportaal.

Veel vraag naar ANW AanvullingsPensioen

We hebben afgelopen jaar bijna 30.000 nieuwe polissen verkocht van ons ANW AanvullingsPensioen. Dat is goed voor een jaarpremie van 12 miljoen euro. De belangrijkste reden voor deze groei is dat ABP haar pensioenregeling in 2018 op een aantal punten heeft aangepast, waardoor de Anw-compensatie op 1 februari 2018 is vervallen.

Vanuit onze klanten kwam de vraag voor een passende regeling. We hebben onze klanten een oplossing kunnen bieden met ons ANW AanvullingsPensioen. Dit is een semicollectieve pensioenverzekering die het inkomen van nabestaanden aanvult als een werknemer overlijdt. Het is daarmee een aanvulling op de Algemene nabestaandenwet (Anw).

Ontwikkelingen in de verzekeringsmarkt

De onderhandelingen over een nieuw pensioenakkoord tussen werkgevers, vakbonden en kabinet zijn in de herfst van 2018 gestrand. Daarmee blijft onduidelijkheid bestaan over de toekomstige AOW-leeftijd en pensioenvoorzieningen voor zzp'ers.

Loyalis Leven zorgt dat alle nieuwe producten ook de toekomstige pensioenleeftijd volgen. Bij bestaande contracten is de keuze om over te stappen aan de werkgever. Met deze wijziging houdt de werknemer zelf de keuzevrijheid om de daadwerkelijke pensioendatum naar voren of naar achteren te schuiven.

Levensverwachting stijgt minder hard

Hoewel Nederlanders steeds ouder worden, stijgt de toename minder dan verwacht. Dat concludeert het Koninklijk Actuarieel Genootschap op basis van nieuwe prognoses. Volgens de laatste inzichten bedraagt de levensverwachting van een meisje dat in 2019 wordt geboren, 92,5 jaar. De levensverwachting van een in 2019 geboren jongen is 90,0 jaar.

Naar verwachting stijgt de levensverwachting van jongens en meisjes die over 50 jaar worden geboren verder met circa 4 jaar. De afgelopen 50 jaar is de levensverwachting in Nederland gestaag toegenomen. Deze ontwikkeling is voor ons van groot belang om beloftes over uitkeringen in de toekomst te kunnen waarmaken.

A.1.1. Naam en juridische vorm van de onderneming

Loyalis Leven NV is gevestigd in Heerlen en ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel Limburg onder nummer 14053379. AFM-vergunningnummer 12000433.

Loyalis Leven NV
Oude Lindestraat 70, 6411 EJ Heerlen
Postbus 4917, 6401 JS Heerlen
Internetsite: www.loyalis.nl

Directie

Dhr. P.N. van Wageningen	CEO Loyalis NV
Dhr. W.R.H. Vliex	CFRO Loyalis NV
Mw. C.C. Weisscher (tot 1 april 2019)	COO Loyalis NV

Raad van Commissarissen

Dhr. M. Duvivier	voorzitter, daarnaast voorzitter Remuneratie en benoemingscommissie
Dhr. H. Schuijt	voorzitter Audit & Risk Committee
Mw. J.M.C. Snels (tot 5 juli 2018)	lid Remuneratie en benoemingscommissie
Dhr. D.A. Kotteman	lid Audit & Risk Committee
Dhr. H.A. Keuzenkamp	

Voor informatie over nevenfuncties verwijzen we naar het jaarverslag van Loyalis Leven NV.

Sleutelfunctionarissen

Dhr. H. Blaak	Actuarieel (tweede lijn via Willis Towers Watson)
Dhr. M. Thijssen	Risk Management (tweede lijn)
Dhr. C. de Hoon	Compliance, Legal, Tax
Dhr. C. Bertram	Group Internal Audit van APG (derde lijn)

A.1.2. Naam en contactgegevens van de toezichhoudende autoriteit die verantwoordelijk is voor het financiële toezicht op de onderneming en groep

De heer M.C. Moes (De Nederlandsche Bank NV) is verantwoordelijk voor het financiële toezicht op Loyalis Leven NV. Het contactadres van De Nederlandsche Bank (DNB) is:

De Nederlandsche Bank NV
Westende 1
1017 ZN Amsterdam
Telefoonnummer: +31 800 020 1068
Email: info@dnb.nl

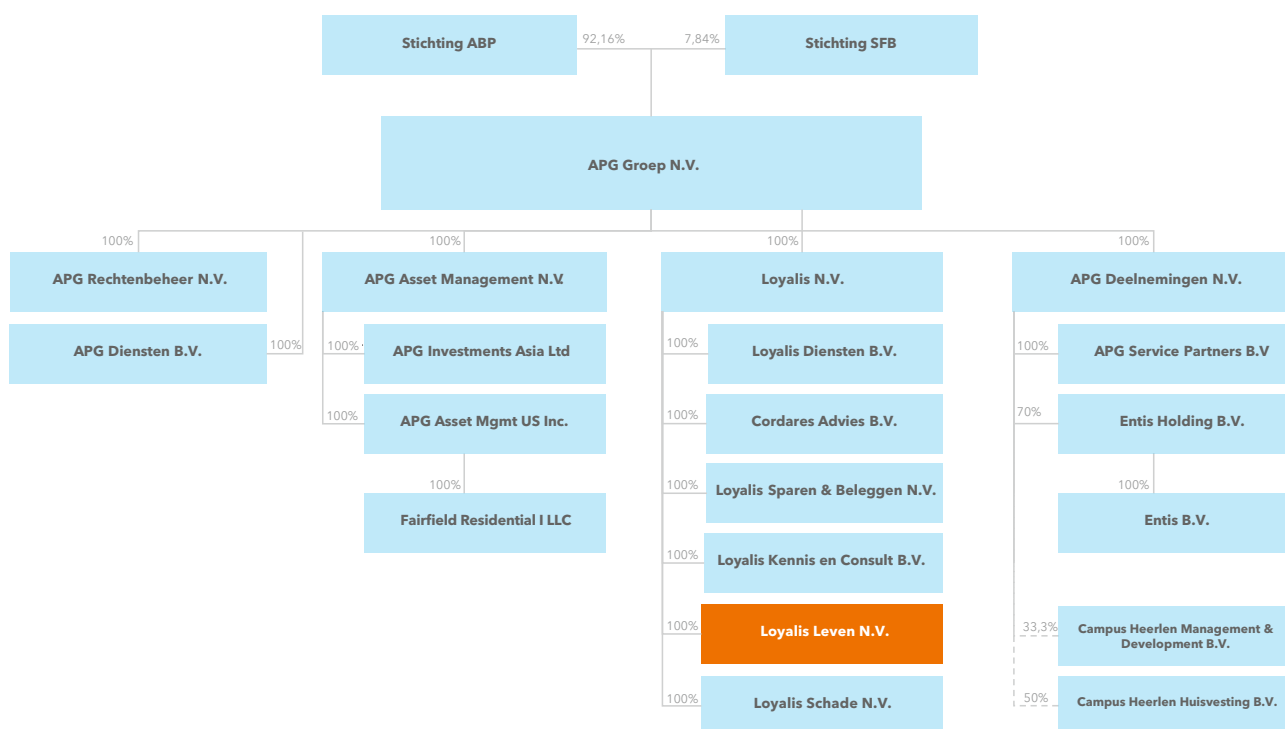
A.1.3. Naam en contactgegevens van de externe auditor van de onderneming

De heer F. van den Wildenberg (KPMG Accountants NV) treedt op als externe accountant van Loyalis Leven NV.

KPMG Accountants NV
Postbus 74500
1070 DB Amsterdam

A.1.4. Houders van gekwalificeerde deelnemingen in de onderneming en groepsstructuur

APG NV is houdster van 100% van het aandelenkapitaal van Loyalis NV. Loyalis Leven NV is een volle dochteronderneming van Loyalis NV en gevestigd in Heerlen. Hieronder het organogram per 31 december 2018.

A.1.5. De materiële branches van de onderneming en de wezenlijke geografische gebieden waar zij haar bedrijf uitoefent

Loyalis Leven is een volle dochteronderneming van Loyalis NV. De focus ligt op het ontwikkelen en aanbieden van aanvullende pensioenproducten en voor de Nederlandse markt.

In Solvency II-termen vertaalt zich dit in:

- verzekeringen met winstdeling (lijfrenten)
- aan indexen of beleggingen gekoppelde verzekeringen (Levensloop en Unit Linked verzekeringen)
- andere levensverzekeringen (Loyalis Nabestaandenverzekering en Nabestaandenverzekering Maatwerk)

A.2. Prestaties op het gebied van verzekering

Het totale resultaat over 2018 van Loyalis Leven op basis van de jaarrekening (IFRS-grondslagen) kan als volgt worden samengevat:

RESULTATEN LOYALIS LEVEN	2018	2017
Verdiende premies eigen rekening (na herverzekering)	103.939	106.298
Opbrengsten uit beleggingen	23.146	52.339
Totaal baten	127.085	158.637
Uitkeringen voor eigen rekening	204.460	201.017
Wijziging technische voorziening	-117.979	-101.181
Bedrijfskosten	25.387	20.298
Beleggingslasten	2.668	2.782
Totaal Lasten	114.536	122.916
Resultaat technische rekening	12.549	35.721
Overige baten en lasten	834	66
Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	13.383	35.787
Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsvoering	3.090	8.987
Wijziging winstbelastingtarief	14.020	0
Netto resultaat	-3.727	26.800
Overig totaalresultaat	672	198
Totaalresultaat	-3.055	26.998

Verzekeringspremies (€ 104 miljoen)

De bruto verzekeringspremies stegen in 2018 met € 1 miljoen naar een niveau van € 107 miljoen waarvan € 104 miljoen voor eigen rekening en € 3 miljoen voor de herverzekeraar. Binnen de Leven portefeuille zien we een beperkte groei. De daling van de ultimo 2021 eindigende premie uit hoofde van de Levensloopregeling werd meer dan gecompenseerd door groei als gevolg van de ANW Compensatieregeling.

Uitkeringen (€ 204 miljoen)

Uitkeringen voor eigen rekening zijn ten opzichte van 2017 met € 3 miljoen gestegen. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door een stijging van de levenslooptuitkeringen en afkopen.

Wijziging technische voorzieningen eigen rekening (-/- € 118 miljoen)

De voorziening verzekeringsverplichtingen is gedaald ten opzichte van de stand ultimo 2017.

Bij Loyalis Leven is sprake van een daling van € 118 miljoen, voor een groot deel veroorzaakt door een daling van de levensloopportefeuille, die eind 2021 volledig expireert. Ook bij andere portefeuilles (lijfrenten en Unit Linked) zien we een daling van de voorzieningen.

Bedrijfskosten (€ 25 miljoen)

Onze bedrijfslasten zijn ten opzichte van 2017 per saldo met € 5 miljoen gestegen. De belangrijkste redenen voor deze ontwikkeling zijn de hogere kosten voor de upgrade naar een nieuw automatiseringsplatform, investeringen in mobiliteit en ontwikkeling van het personeel en in het herstructureren van de infrastructuur van onze Levenportefeuille ('deelplan Leven').

A.3. Prestaties op het gebied van belegging

De beleggingsopbrengsten over 2018 bedroegen € 23 miljoen, nagenoeg geheel voor eigen rekening en risico. De beleggingsopbrengsten voor eigen rekening en risico zijn tot stand gekomen door gedaalde rente op de kapitaalmarkt (+ € 27 miljoen). De gestegen waardering van de zakelijke waarden (+ € 14 miljoen) droegen hier eveneens aan bij. Daarentegen steeg de kredietopslag op vastrentende waarden wat een negatieve impact op de beleggingsopbrengsten had van -/- € 17 miljoen.

De beleggingsopbrengsten zijn als volgt te specificeren naar categorie en onderliggende portefeuille:

	2018	2017
Reële waardeverwerking via het resultaat		
Voor rekening van Loyalis		
Dividenden	0	0
Rente	15.847	17.382
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	-10.138	704
Totaal - vastrentend	5.709	18.086
Dividenden	8.562	11.579
Rente	0	0
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	7.561	2.184
Totaal - zakelijk	16.123	13.763
Dividenden	0	0
Rente	5.731	5.323
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	-293	-18.632
Totaal - overig	5.438	-13.309
Totaal voor rekening van Loyalis	27.270	18.540

	2018	2017
Voor polishouder met garantie		
Dividenden	0	0
Rente	3.570	4.026
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	-5.827	418
Totaal - vastrentend	-2.257	4.444
Dividenden	0	571
Rente	0	0
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	-1.029	2.936
Totaal- zakelijk	-1.029	3.507
Dividenden	0	0
Rente	0	-1
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	-320	4.018
Totaal- overig	-320	4.017
Totaal voor polishouder met garantie	-3.606	11.968
Voor risico polishouder zonder garantie		
Dividenden	0	0
Rente	2.268	3.138
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	-1.307	-1.422
Totaal- vastrentend	961	1.716
Dividenden	391	557
Rente	0	0
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	-824	13.455
Totaal- zakelijk	-433	14.012
Dividenden	0	0
Rente	0	-2
Waardemutaties en overige beleggingsopbrengsten	-1.046	6.105
Totaal- overig	-1.046	6.103
Totaal voor risico polishouder zonder garantie	-518	21.831
Totaal	23.146	52.339

Rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte winsten of verliezen

Er zijn in de verslagperiode geen winsten of verliezen rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt die betrekking hebben op de beleggingsresultaten.

Securitisaties

De vastrentendewaardenportefeuille van € 1.023 miljoen bestaat voor € 259 miljoen (2017: € 248 miljoen) uit gesecuritiseerd papier. Binnen de vastrentendewaardenportefeuille is het relatieve belang in gesecuritiseerde posities niet materieel gewijzigd.

Duurzaam beleggen

Verantwoord beleggen is een speerpunt in onze beleggingsfilosofie en het beleggingsproces. Loyalis stuurt de beleggingsportefeuille niet alleen op financiële prestaties en bedrijfsprocessen, maar kijkt ook of bedrijven beschikken over een goed milieu- en sociaal beleid, de zogenoemde ESG-factoren: environment, social en governance.

Als langetermijnbelegger is het voor ons belangrijk dat ondernemingen goed omgaan met de omgeving en hun medewerkers en dat zij goed worden bestuurd. Maatschappelijk verantwoord beleggen zien wij dan ook als de nieuwe standaard voor beleggers. Hiermee verbeteren wij de risico-rendementsverhouding op lange termijn voor onze klanten. Daarnaast toont Loyalis hiermee zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid en betrokkenheid. Naast het actief benutten van ons stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen gaan we actief de dialoog aan met bedrijven (engagement) als de bedrijfsvoering in strijd is met de ESG waarden/standaarden van Loyalis. In het uiterste geval kunnen we bedrijven uitsluiten van onze investeringen.

Ook onze klanten willen dat we beleggen met oog voor mens, dier en milieu. We zijn ons bewust van onze toonaangevende positie als verzekeraar. Al eind 2017 zijn alle beleggingen voor risicopolishouders in aandelen overgezet naar twee maatschappelijk verantwoorde aandelenfondsen. Via twee 'Socially Responsible Investing'-fondsen (SRI) van vermogensbeheerder BlackRock kan geld van onze klanten niet in bijvoorbeeld wapens of tabak worden gestoken. Met dit aangescherpte SRI-beleid zijn op onze aandelenportefeuille 8 sectoren uitgesloten.

Loyalis volgde in 2018 financiële dienstverlener en aandeelhouder APG in haar visie en uitvoering van maatschappelijk verantwoord ondernemen. APG gaat in dialoog met bedrijven om een verantwoord en goed ondernemingsbestuur te realiseren. Zij vragen van ondernemingen om de uitgangspunten van de UN Global Compact te respecteren. Dit is een initiatief van de Verenigde Naties dat maatschappelijk verantwoord ondernemen bevordert op het gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieubescherming en corruptiebestrijding. Daarbij hebben de Verenigde Naties oog voor de lokale omstandigheden, die voor ons als belegger moeilijk in te schatten zijn.

A.4. Prestaties op overig gebied

Loyalis Leven kent geen materiële resultaten uit overige activiteiten.

A.5. Overige informatie

A.5.1. Vennootschapsbelasting

De hoge belastingdruk in 2018 is een gevolg van een afwaardering van de per saldo actieve belastinglatentie ten bedrage van € 13,8 miljoen. Deze afwaardering is een gevolg van de in 2018 aangenomen wetswijziging van verlaging van het winstbelastingtarief naar uiteindelijk 20,5% in 2021.

B. Bestuurssysteem

B.1. Algemene informatie over het bestuurssysteem

Onder het bestuurssysteem, ook wel corporate governance genoemd, wordt verstaan de wijze waarop de onderneming door de directie wordt aangestuurd en de manier waarop hierover verantwoording wordt afgelegd aan de Raad van Commissarissen, de aandeelhouder en andere stakeholders. Loyalis Leven hecht waarde aan een hoogwaardige corporate governance.

Loyalis Leven heeft zijn corporate governance ingericht in overeenstemming met de Gedragscode Verzekeraars.

B.1.1. Rol en verantwoordelijkheden van het bestuurlijke, beleidsbepalende of toezichthoudende orgaan en van sleutelfuncties

Raad van Commissarissen

De Raad van Commissarissen (RvC) oefent, op basis van complementariteit en collegialiteit, onafhankelijk toezicht uit op de directie. De samenstelling van de RvC is afgestemd op de omvang en complexiteit van Loyalis Leven. Met het terugtreden van mw. Snels bestaat de Raad van Commissarissen ultimo 2018 nog uit 4 mannen. Gezien de voorgenomen verkoop van Loyalis aan a.s.r. heeft Loyalis er voor gekozen de vrijgevallen positie binnen de Raad van Commissarissen niet in te vullen. Wanneer de verkoop definitief is, zal de Raad van Commissarissen namelijk worden ontbonden.

De competentiematrix geeft inzicht in de competenties die aanwezig of nodig zijn. Is er een vacature, dan wordt op basis van deze competentiematrix een functieprofiel ontwikkeld. De RvC beschikt over voldoende leden om zijn taak goed te kunnen vervullen. Deze leden, zowel individueel als collectief, beschikken over gedegen kennis en ervaring van de maatschappelijke rollen van de verzekeraar en van de belangen van alle bij de verzekeraar betrokken partijen. Ieder lid van de RvC is in staat om de hoofdlijnen van het totale beleid te beoordelen en zich een afgewogen en zelfstandig oordeel te vormen over de belangrijkste risico's.

De RvC streeft naar een evenwichtige afweging van de belangen van de betrokken partijen, zoals klanten, aandeelhouders en medewerkers. De overwegingen van de raad worden vastgelegd in een verslag. Commissarissen worden benoemd op basis van geschiktheid, deskundigheid en beschikbaarheid. Daarnaast is er een programma van Permanente Educatie (PE). De vergoeding die de leden ontvangen is passend en niet resultaatafhankelijk. Er vindt elk jaar een zelfevaluatie plaats.

Audit & Risk Committee

Het Audit & Risk Committee (ARC), een commissie van de RvC, heeft een voorbereidende rol als het gaat om financiële en risicogerelateerde onderwerpen. Zo is geborgd dat er een periodieke beoordeling op strategisch niveau plaatsvindt over de vraag of de bedrijfsactiviteiten in algemene zin passen binnen de risicobereidheid van Loyalis Leven. Voor de leden van deze commissie gelden specifieke competentie- en ervaringseisen.

Besluitvorming van de RvC en zijn commissies wordt schriftelijk vastgelegd.

Directie

Ook de directie voert haar taken uit op basis van collegialiteit en complementariteit en ook voor de directie is een competentiematrix opgesteld. Is er een vacature, dan wordt het profiel voor de betreffende functie afgeleid van de matrix en goedgekeurd door de RvC.

De directievoorzitter (CEO) heeft de commerciële activiteiten en personele aangelegenheden onder zijn hoede en de financieel directeur (CFRO) de financiële en risicomanagement-activiteiten. De directeur Operations (COO) is naast de operationele activiteiten ook verantwoordelijk voor IT. De opsplitsing van de portefeuilles tussen de directieleden garandeert dat de financieel directeur geen individuele commerciële verantwoordelijkheid draagt en onafhankelijk functioneert van commerciële taakgebieden. Er is een zodanige structuur opgezet dat de financieel directeur tijdig betrokken is bij de voorbereiding van beslissingen die voor de verzekeraar van materiële invloed zijn op het risicoprofiel. Dit mede vanuit het oogpunt van financiële stabiliteit en beheersing van risico's.

Naast de specifieke aandachtsgebieden beschikt ieder lid van de directie over gedegen kennis van de financiële sector. Ieder lid beschikt daarnaast over uitgebreide inhoudelijke kennis van de maatschappelijke rol die een financiële instelling tegenwoordig inneemt en van de belangen van alle betrokken partijen. Ook beschikt ieder lid van de directie over grondige kennis om de hoofdlijnen van het totale beleid te kunnen beoordelen.

De RvC ziet er bovendien op toe dat de directie deelneemt aan een kwalitatief goed PE-programma en vergewist zich ervan dat de leden van de directie voldoende deskundig zijn.

De educatie heeft in elk geval betrekking op relevante ontwikkelingen binnen de verzekeringsorganisatie en de financiële sector, op corporate governance in het algemeen en op die van de financiële sector in het bijzonder, op de zorgplicht jegens de klant en op integriteit, risicomanagement, financiële verslaglegging en audit.

Bij besluitvorming weegt de directie de belangen van klanten, medewerkers en aandeelhouders mee. Het klantbelang staat daarbij centraal; een uitgangspunt dat is vastgelegd door het ondertekenen van de *eed of belofte financiële sector*. Ook wordt aan alle medewerkers bij indiensttreding en daarna jaarlijks gevraagd om de gedragscode te tekenen en zich hiernaar te gedragen. Besluitvorming van de directie wordt schriftelijk vastgelegd.

Sleutelfuncties

Loyalis Leven beschikt over een risicomanagementfunctie, een compliancefunctie en een actuariële functie. Samen met de interne auditfunctie behoren deze functies tot de zogenoemde sleutelfuncties van een verzekeraar.

De risicomanagementfunctie en compliancefunctie zijn beide tweedelijnsfuncties in het zogenoemde Three Lines of Defense-model. Een nadere toelichting op het risicomanagementproces van Loyalis Leven en het Three Lines of Defense-model vindt u in sectie B.3.

Risicomanagementfunctie

De risicomanagementfunctie heeft tot taak erop toe te zien dat de risico's, zoals uiteengezet in het risicoregister van Loyalis Leven, adequaat worden beheerst. Een nadere toelichting op het risicomanagementsysteem vindt u in sectie B.3.

Compliancefunctie

De compliancefunctie heeft tot taak te monitoren dat de bedrijfsvoering van Loyalis Leven in lijn is met de geldende wet- en regelgeving. Een nadere toelichting op de compliancefunctie vindt u in sectie B.4.2.

Interne auditfunctie

De interne auditfunctie is apart gepositioneerd bij de Group Internal Audit (GIA) afdeling van APG. Een nadere toelichting op de interne auditfunctie vindt u in sectie B.5.

Actuariële functie

De actuariële functie kent zowel een eerste- als tweedelijnsfunctie. De eerstelijnsfunctie wordt binnen Loyalis Leven zelf uitgevoerd en betreft voornamelijk activiteiten rondom tariefstelling en waardering van verplichtingen. Jaarlijks brengt de eerstelijns actuariële functie een rapport uit waarin zij verslag doet over de toereikendheid van de technische voorzieningen, de geschiktheid van data en de gehanteerde modellen. De tweedelijns actuariële functie, de sleutelfunctie, heeft Loyalis Leven extern belegd bij Willis Towers Watson. Een nadere toelichting op de tweedelijns actuariële functie vindt u in sectie B.6.

B.1.2. Materiële veranderingen in het governancestelsel die zich tijdens de rapportageperiode in het governancestelsel hebben voltrokken

In de rapportageperiode hebben zich geen materiële aanpassingen in het governancestelsel voltrokken.

B.1.3. Beloningsbeleid voor het bestuurlijke, beleidsbepalende of toezichthoudende orgaan en werknemers

Loyalis NV committeert zich aan de wettelijke beloningsregels zoals die zijn opgenomen in de Wet Financieel Toezicht en Solvency II. Loyalis hanteert een zorgvuldig, beheerst en duurzaam beloningsbeleid, waarbij rekening wordt gehouden met de langetermijndoelstellingen en het maatschappelijk draagvlak.

Loyalis NV heeft geen medewerkers in dienst met een jaarlijkse beloning van € 1 miljoen of meer. Daarnaast kent Loyalis NV sinds 2015 geen variabele beloning meer. Eventuele triggers om grote (commerciële) risico's aan te gaan, worden hiermee beperkt. Om optimaal transparant te zijn, heeft Loyalis NV zijn beloningsbeleid en het remuneratierapport op zijn website openbaar gemaakt.

De RvC is verantwoordelijk voor de uitvoering en evaluatie van het beloningsbeleid voor de leden van de directie. Daartoe laat de RvC zich bijstaan door een remuneratiecommissie. Naast de remuneratiecommissie kent Loyalis NV ook een toetsingscommissie die onder meer de risicomanagement- en de compliancefunctie omvat. De toetsingscommissie toetst onder andere de algemene beginselen van het beloningsbeleid. Elk jaar bespreekt de RvC de vaste inkomens van de directieleden. Daarbij ziet de RvC erop toe dat het inkomen in redelijke verhouding staat tot het beloningsbeleid. Bij ontslag bedraagt de vergoeding voor een directielid maximaal eenmaal het vaste jaarsalaris. Loyalis NV kent geen beloning in aandelen of andere financiële instrumenten. Loyalis NV kent bovendien geen aanvullende of vervroegde uittredingsregelingen voor zijn directieleden en beleidsbepalende of toezichthoudende medewerkers.

B.1.4. Materiële transacties tijdens de rapportageperiode met aandeelhouders, met personen die invloed van betekenis op de onderneming uitoefenen, en met leden van het bestuurlijke, beleidsbepalende en toezichthoudende orgaan

Loyalis NV is namens de diverse Loyalis vennootschappen een overeenkomst inzake de pooling van ondersteunende diensten aangegaan, waarbij exploitatie van deze diensten plaatsvindt voor algemene rekening. Loyalis NV belast de gemoeide kosten volgens jaarlijks overeengekomen verdeelsleutels volledig door aan de diverse Loyalis vennootschappen. Over 2018 is er voor circa € 11 miljoen aan Loyalis Leven doorbelast. Het gaat hierbij vooral om kosten van gezamenlijke huisvesting, ICT-beheer en uitvoering van in- en excasso.

Er zijn geen garanties over en weer verstrekt op te leveren diensten, noch is rente verschuldigd over en weer over bovenstaande kortlopende posities.

Loyalis Leven heeft in 2018 geen transacties verricht met personen die invloed van betekenis uitoefenen op de onderneming, noch met leden van bestuurlijke, beleidsbepalende en toezichthoudende organen, met uitzondering van reguliere vergoedingen.

Een nadere toelichting op de vergoeding van de bestuurders vindt u in het jaarverslag 2018 van Loyalis NV op onze website www.loyalis.nl.

B.2. Deskundigheids- en betrouwbaarheidsvereisten

Loyalis Leven heeft geen eigen medewerkers in dienst. Deze zijn allen in dienst van de moedermaatschappij, Loyalis NV. Deze medewerkers verrichten in de meeste gevallen niet alleen werkzaamheden voor Loyalis Leven, maar ook voor alle andere zustermaatschappijen.

Directie Loyalis NV

De Directie van Loyalis NV bestaat uit 3 directieleden: de CEO, CFRO en de COO. Dit zijn de dagelijkse beleidsbepalers van Loyalis Leven en alle zustermaatschappijen. De betrouwbaarheid en deskundigheid wordt door DNB getoetst. Loyalis NV stelt de volgende eisen voor vakbekwaamheid, kennis en deskundigheid aan de directieleden:

- academisch werk- en/of denkniveau met ruime bestuurlijke ervaring in de (Nederlandse) bank- of verzekeringsbranche
- aantoonbaar trackrecord ten aanzien van het managen van complexe en intensieve verandertrajecten in een middelgrote organisatie
- afhankelijk van het aandachtsgebied, ruime ervaring in het inrichten en aansturen van de commerciële, financiële, risicomangement-, compliance-, beleggings-, IT of operationele functies
- ervaring met corporate governance in complexe bestuurlijke verhoudingen en de verschillende aspecten van een gereguleerde financiële onderneming
- beschikt over meerdere beïnvloedingsstijlen
- een sterke resultaatgerichtheid en veel doorzettingsvermogen
- analytische houding en vermogen te denken vanuit zowel de klant als de keten

Via permanente educatie worden kennis en vaardigheden up-to-date gehouden. De remuneratiecommissie beoordeelt de geschiktheid periodiek. Geconstateerde onregelmatigheden worden conform de Wft gerapporteerd aan DNB.

Naast de dagelijkse beleidsbepalers zijn er medewerkers die vanwege de functie die ze uitoefenen eveneens getoetst zijn op geschiktheid en betrouwbaarheid. Ook voor deze functies zijn criteria opgesteld ten aanzien van de vereiste vakbekwaamheid, kennis en deskundigheid.

De volgende functies zijn getoetst op geschiktheid en betrouwbaarheid:

- manager Risk Management
- manager Compliance, Legal & Tax
- manager Finance & Control
- manager Actuarieel
- manager Investments
- manager Human Resources & Communicatie

De managers van de interne auditfunctie en tweedelijns actuariële functie vallen hier ook onder. Deze functies heeft Loyalis NV uitbesteed. Jaarlijks vindt een evaluatie op het functioneren van deze functies plaats.

Aan de hand van de vastgestelde criteria beoordeelt Loyalis NV de geschiktheid en doet een eerste beoordeling van de betrouwbaarheid conform de voorschriften van DNB. Loyalis NV stuurt vervolgens de uitgevoerde betrouwbaarheidsbeoordeling naar DNB via het format van DNB.

Daarnaast is het merendeel van de sleutelfunctionarissen PE-plichtig bij hun beroepsvereniging.

Voor de continue monitoring op geschiktheid en betrouwbaarheid van de betreffende functionaris is een HR-cyclus (Human Resources) ingericht. Als er, op welk moment dan ook, redenen zijn te twifelen aan de geschiktheid of betrouwbaarheid, of het takenpakket verandert, dan zal de manager Human Resources in overleg met de Compliance Officer bepalen of hertoetsing nodig is.

Voor wat betreft de key functionarissen (sleutelfuncties in de zin van de SII-richtlijn, artikel 44-48) binnen Loyalis NV stelt Loyalis NV eveneens eisen aan onafhankelijkheid, opleidingsniveau (academisch) en permanente educatie.

B.3. Risicomanagementsystemen inclusief de beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit

Risicomanagementsysteem

Het risicomanagementproces is een continu proces dat integraal onderdeel uitmaakt van de bedrijfsvoering. Het bestaat uit de stappen identificeren, inschatten, beoordelen, beheersen en monitoren. De belangrijkste risico's (key risico's) voor Loyalis Leven als onderdeel van Loyalis NV zijn opgenomen in een risicoregister dat op jaarbasis wordt geëvalueerd.

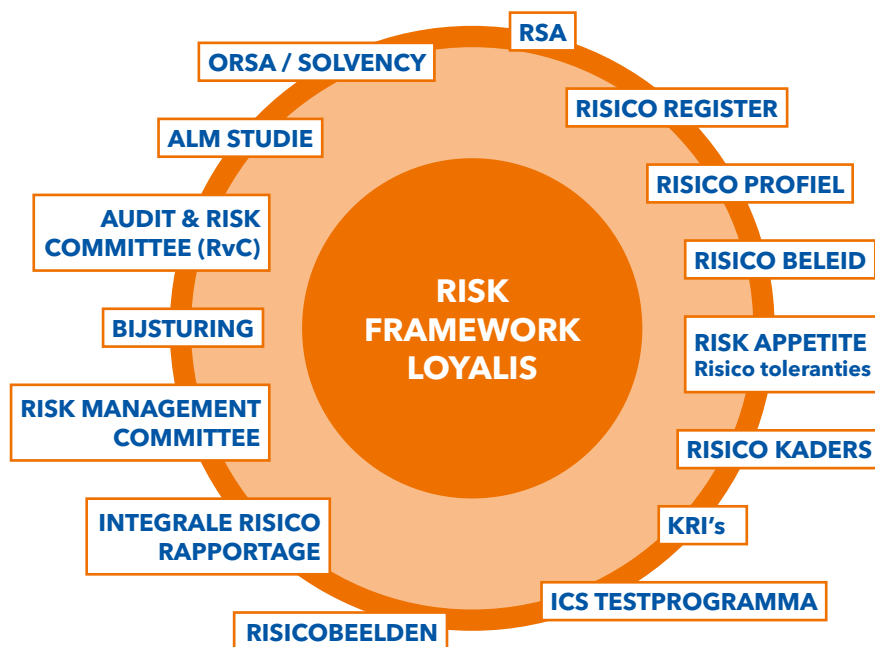
RISICOREGISTER LOYALIS NV 2018

Risicocategorie	Risico
1. Strategisch risico	Politiek risico Bedrijfsmodelrisico Kostenbeheersingsrisico Aanpassingsrisico Publiciteitsrisico
2. Operationeel risico	Besturingsrisico Mutatierisico Modelrisico Productontwikkelingsrisico Samenstelling personeelsbestand Uitbestedingsrisico IRM Risico (IB & BCM) Programma- en projectrisico
3. Financieel risico	Solvabiliteitsrisico Marktrisico (Spread / Rente) Verzekeringstechnisch risico
4. Compliance risico thema's	Naleving wet- en regelgeving Gedrag & Integriteit
5. Verslaggevingsrisico	Verslaggevingsrisico Data kwaliteitsrisico

Voor de beheersing van deze risico's is een Risk Framework ingericht, dat bestaat uit diverse beheersinstrumenten. Een voornaam onderdeel van het Risk Framework zijn de risicokaders. In deze kaders is per risico de risicobereidheid vastgelegd. Dit is de maximale (negatieve) impact die Loyalis Leven bereid is te accepteren bij het nastreven van de (strategische) doelstellingen. De risicobereidheid van Loyalis Leven is vastgesteld voor een aantal elementen waarop risico's impact kunnen hebben: voortbestaan, reputatie, solvabiliteit, integriteit, dienstverlening en financieel. De verdere uitwerking van de risicobereidheid vindt plaats binnen tolerantiegrenzen en risicokaders voor specifieke risico's. De risicokaders worden jaarlijks geactualiseerd en ter accordering voorgelegd aan de directie en de RvC. Gedurende het jaar worden de risico's getoetst door Risk Management ten opzichte van de risicobereidheid. Indien nodig worden (aanvullende) maatregelen geïmplementeerd.

Onderdeel van de risicokaders voor de marktrisico's is het risicobudget (voor de beleggingsrisico's). Dit wordt bepaald door de gewenste strategische positie en de risicotolerantie. Daarbij heeft Loyalis Leven aandacht voor actuariële, beleggings-, strategische, compliance, verslagleggings- en operationele risico's.

Een risico-eigenaar in de eerste lijn is verantwoordelijk voor het beheersen en monitoren van de risico's. De tweede lijn, Risk Management, voert gedurende het jaar testen uit voor de zwaarste risico's (de key risico's) om opzet, bestaan en werking van de betreffende beheersmaatregelen vast te stellen. Daarnaast voert Risk Management op kwartaalbasis een risicobeeldgesprek met elke risico-eigenaar waarin toekomstige ontwikkelingen, eventuele incidenten en de testresultaten op de controls worden besproken. Dit consolideert Risk Management in een risicorapportage op kwartaalbasis voor de directie. Aan de hand van de gesignaleerde bevindingen worden acties uitgezet. De implementatie daarvan wordt bewaakt.

In Control Statement

Jaarlijks, zo ook in 2018, geeft Loyalis NV een 'In Control Statement' af. Hierin legt Loyalis NV mede namens Loyalis Leven, verantwoording af over de werking van de beheersingsmaatregelen die gericht zijn op het wegnemen of reduceren van de gevolgen van risico's gerelateerd aan de bedrijfsvoering. Hiertoe zijn per relevant risico een aantal controls gedefinieerd, waarvan gedurende het jaar de werking wordt getest. Dit wordt ook gemonitord door GIA. Over 2018 is gebleken dat de beheersmaatregelen effectief hebben gewerkt.

Asset Liability Management studie

Jaarlijks voert Loyalis Leven een Asset Liability Management studie (ALM-studie) uit. In deze studie worden de financiële risico's getoetst. In 2018 heeft Loyalis Leven voor de uitvoering van de ALM-studie samengewerkt met een externe partner, Ortec Finance. Ortec Finance heeft het basismodel opgezet. Loyalis Leven heeft de omzet-, kosten-, en winstprognose aangeleverd. Deze zijn als parameters ingevoerd in het basismodel.

De horizon van de ALM-studie is tien jaar. In de ALM-studie wordt alleen gekeken naar mogelijke veranderingen in de economische omgeving (die is ontwikkeld door Ortec Finance). De ALM-studie kent geen schokken in het operationele resultaat.

De uitkomst van de ALM-studie is het basisscenario en dit is ter beoordeling en accordering voorgelegd aan de directie en het ARC.

Own Risk and Solvency Assessment

Op basis van het basisscenario vindt verdere doorrekening plaats van de stress-scenario's als onderdeel van de zogenoemde Eigen Risico Beoordeling ofwel Own Risk and Solvency Assessment (ORSA). De belangrijkste risico's waaraan Loyalis Leven blootstaat, zijn systematisch in beeld gebracht. Deze risico's worden omgezet in stress-scenario's. Deze scenario's, evenals mogelijke managementacties in deze scenario's, worden doorgerekend op hun gevolgen voor onder meer resultaat en solvabiliteitspositie. In de ORSA 2018 zijn voor Loyalis Leven samenstelling personeelsbestand, aanpassingsrisico, bedrijfsmodelrisico, besturingsrisico, solvabiliteitsrisico, marktrisico en mutatie- en transitierisico als voor de toekomst relevante risico's geïdentificeerd. Op al deze risico's zijn stress-scenario's doorgerekend. Vervolgens zijn managementacties gedefinieerd.

De ORSA stelt de directie van Loyalis Leven in staat om verantwoordelijkheid te nemen voor het creëren van rendement en kapitaal, en voor het beheersen van risico's in de context van de bedrijfsstrategie.

Procedure ORSA

Loyalis Leven voert jaarlijks een ORSA uit en de directie draagt de eindverantwoordelijkheid van het ORSA-proces. Als significante omstandigheden optreden waardoor het risicoprofiel (en/of de risicobereidheid) wijzigt, wordt een aanvullende ORSA, op hoofdlijnen, uitgevoerd. Dit gebeurt in elk geval in de volgende (mogelijke) situaties:

- een strategiewijziging van APG Groep, waardoor substantiële doelgroepen aan de scope toegevoegd of uit de scope worden verwijderd
- het uitbreken van een felle concurrentieslag, waarbij het marktaandeel van Loyalis Leven in korte tijd snel terugloopt
- een beurskrach
- een fusie met een andere verzekeraar
- een daling van de SCR-ratio onder de 125%

Werkgroep

In het tweede kwartaal van 2018 is de afdeling Risk Management een ORSA werkgroep gestart waarin de diverse disciplines zijn vertegenwoordigd. Doelstelling van deze werkgroep is het voorbereiden en begeleiden van het ORSA-traject. Het team bestaat uit medewerkers van Risk Management, Marketing, Actuarieel, Investments, Operations, Change & Beheer en Finance & Control. Het team maakt onder meer gebruik van de resultaten uit de ALM-studie (startpunt ORSA-traject) en organiseert de ORSA-sessies met de directie gedurende het jaar.

Risicomanagement

De algehele coördinatie van het traject ligt bij Risk Management, hieronder vallen de volgende werkzaamheden:

- voorzitterschap van de ORSA-werkgroepen
- contact onderhouden met Ortec
- voorbereiden van de ORSA-sessies met directie en management
- opstellen van input documenten en opstellen van het eindrapport
- inbrengen van de kennis en methodieken op het vlak van risicomanagement
- uitvoeren van een kritische check op de berekeningen en grafieken

ORSA-sessies

De ORSA-sessies worden actief bijgewoond door de gehele directie en een deel van de direct reports. Vooraf wordt documentatie verstrekt inclusief de presentatie, zodat de aanwezigen zich goed kunnen voorbereiden. In de bijeenkomsten zelf wordt vastgesteld of de uitgangspunten gedragen worden en vervolgens wordt gediscussieerd en gechallenged. Hier ligt het voortouw bij de directie.

Berekeningen

De berekening van de effecten van de verschillende scenario's en managementacties worden uitgevoerd door een externe gekwalificeerde partij. In 2018 was dit Ortec Finance.

Verslaglegging

In aanvulling op de verslagen van de ORSA-sessies stelt de werkgroep het eindrapport aan DNB op. Dit rapport legt de werkgroep ter goedkeuring voor aan de directie. Daarnaast wordt het rapport besproken met de tweedelijns actuariële functie, het ARC en de RvC.

Audit

Group Internal Audit van APG Groep volgt het ORSA-traject gedurende het jaar en neemt kennis van het eindrapport voor DNB en geeft waar nodig hierover terugkoppeling.

Actuariaat

Manager Actuariaat geeft een verklaring over de brongegevens voor de verplichtingen zoals gebruikt voor de ORSA-scenario's. Inhoudelijk is dit opgenomen in het variabele gedeelte van het ORSA-rapport.

B.4. Interne controlesysteem

B.4.1. Interne controlesysteem

De rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van het risicomanagementproces van Loyalis Leven zijn op het Three Lines of Defense-model gebaseerd.

- De eerste lijn bestaat uit de uitvoeringslaag. Dit zijn de medewerkers, managers en directie (inclusief de afdelingen Investments en Actuariaat). Zij zijn verantwoordelijk voor het onderkennen van risico's en de beheersing en monitoring daarvan. Meer specifiek gebeurt dit onder de verantwoordelijkheid van een risico-eigenaar in de eerste lijn.
- De tweede lijn wordt gevormd door de afdeling Risk Management, de afdeling Compliance, Legal & Tax (CLT) en de Actuariële Functiehouders. Zij toetsen de beheersing van de risico's en rapporteren hierover. Daarnaast zijn zij verantwoordelijk voor het verschaffen van kaders en richtlijnen evenals methoden en technieken voor effectief risicomanagement en beheersing.
- De derde lijn wordt ingevuld door GIA. Zij beoordeelt de opzet, het bestaan en de werking van het risicomanagement van Loyalis NV.

In 2018 hebben de organisatie en werkwijze gefunctioneerd volgens de relevante Solvency II-regels.

Risk Management Committee

Het Risk Management Committee monitort en evalueert op kwartaalbasis het totale risicoprofiel van Loyalis NV. In de vergaderingen staat het RMC stil bij de risicobeelden die de risico-eigenaren hebben opgesteld, waarbij de 3 directeuren optreden als portefeuillehouders. De risicobeelden geven inzicht in de mate van beheersing van de kernrisico's en de omvang van het restrisico (onderverdeeld in gewenst, ongewenst en onacceptabel). Daarnaast wordt in het RMC een algemeen risicobeeld geschetst en besproken hoe risico's zich in de toekomst naar verwachting zullen ontwikkelen. Naast bespreking van de kernrisico's staat het RMC stil bij een specifiek thema met daarbij aandacht voor de risico's en het beheersen daarvan.

Risico Allocatie Platform

Het Risico Allocatie Platform (RAP) is ingericht om de technische financiële risico's en de verdeling van het risicobudget over beleggingscategorieën en actuariële risico's te monitoren en waar nodig bij te sturen. Het RAP richt zich op het inzetten van risicokapitaal vanuit balansmanagement. Het bestrijkt dus zowel activa als passiva, gebaseerd op het verwachte rendement per risico-eenheid.

Risicomanagement en directie

De riskmanagers participeren in de managementteamvergaderingen. Daarnaast nemen de riskmanagers deel aan de relevante stuurgroepen. De directie is eindverantwoordelijk voor het risicomanagement.

Raad van Commissarissen

Risicomanagement is een belangrijk aandachtsgebied voor het Audit & Risk Committee en voor de RvC. De rapportage over de kwaliteit van de interne beheersing is een van de kernonderwerpen in het ARC.

Balansadviescommissie

De directie laat zich adviseren door een Balansadviescommissie (BAC) met externe deskundigen. Deze commissie kijkt niet alleen naar beleggingen, maar hanteert het optimaal beheren van de balans als uitgangspunt. Hierbij wordt zowel de ontwikkeling van de verplichtingen als die van de beleggingen beoordeeld.

B.4.2. Implementatie van de compliancefunctie

Loyalys NV heeft een Compliance Officer die de taak heeft erop toe te zien dat de bedrijfsvoering van de verzekeraars in lijn is met de geldende wet- en regelgeving. De taken en bevoegdheden die bij deze functie horen, zijn vastgelegd in het Compliance Charter van Loyalis NV.

Om het compliance risico op effectieve en aantoonbare wijze te beheersen wordt gebruikgemaakt van het Compliance Raamwerk. In dit raamwerk zijn materiële compliance risico's opgenomen met de bijbehorende beheersmaatregelen.

Het beheersen en monitoren van de risico's gebeurt onder verantwoordelijkheid van een risico-eigenaar in de eerste lijn. Voor de zwaarste risico's (de key risico's) voert de tweede lijn (Risk Management) gedurende het jaar testen uit om opzet, bestaan en werking van de betreffende beheersmaatregelen vast te stellen. Daarnaast voert de Compliance Officer op kwartaalbasis een risicobeeldgesprek met elke risico-eigenaar. Daarin bespreken zij toekomstige ontwikkelingen, eventuele incidenten en de testresultaten op de controls. Dit wordt geconsolideerd in een compliancerapportage voor directie en de APG Groep. Aan de hand van de gesignaleerde bevindingen worden acties uitgezet. De implementatie van deze acties wordt bewaakt.

Daarnaast voert Loyalis NV onder leiding van de Compliance Officer op jaarbasis een Systematische Integriteit Risico Analyse (SIRA) uit. Dit betreft een risicoanalyse op integriteitsrisico's voor een beheerste en integere uitoefening van het bedrijf, een verplichting in de Wet Financieel Toezicht. Ook heeft Loyalis NV een Compliance Awareness Programma waarin activiteiten ter bevordering van het integriteitsbewustzijn zijn opgenomen.

B.5. Interne auditfunctie

B.5.1. Implementatie van de interne auditfunctie

De interne auditfunctie wordt ingevuld door Group Internal Audit (GIA) van APG. De interne auditfunctie heeft als scope de interne risicobeheersings- en controlesystemen. GIA geeft hieraan op de volgende wijze invulling:

- GIA ondersteunt op een onpartijdige, onafhankelijke en objectieve wijze de directie en de RvC bij de beheersing en besturing van de organisatie, inclusief de interne en externe verantwoording daarover.
- De toegevoegde waarde van GIA is in aanvulling op Solvency II en ICS zekerheid te verstrekken, dan wel te adviseren over de effectiviteit en betrouwbaarheid van de bedrijfsprocessen, de risicobeheersing en het compliant zijn met de interne en externe regelgeving om zo een bijdrage te leveren aan de realisatie van de strategische doelstellingen van Loyalis Leven.
- GIA fungeert als derde verdedigingslinie in het Three Lines of Defense-model en vervult hiermee de volgens Solvency II vereiste sleutelfunctie internal audit.

De werkzaamheden van GIA bestrijken alle activiteiten en alle onderdelen van Loyalis Leven. De directie heeft de taakopdracht van GIA vastgesteld en is primair gericht op het leveren van audit-activiteiten. GIA voert zowel operational, financial, compliance als IT-audits uit. Daarnaast voert GIA aan assurance verwante opdrachten (overeengekomen specifieke werkzaamheden) uit en vervult een uitdagende rol in programma's en projecten.

Uit de genoemde audit-activiteiten volgt een natuurlijke adviesfunctie, gericht op de continue ontwikkeling en verbetering van de risicobeheersing. Bovendien heeft behalve de opdrachtgever ook GIA, naast de auditees, een eigen verantwoordelijkheid voor de opvolging van bevindingen die voortkomen uit de audits.

B.5.2. Onafhankelijkheid van de interne auditfunctie

De onafhankelijkheid van GIA is primair gewaarborgd, doordat GIA geen onderdeel uitmaakt van Loyalis NV, maar van APG Groep. Hierbij is de onafhankelijkheid van GIA-medewerkers een belangrijke voorwaarde. Ter waarborging hiervan dient een aantal fundamentele maatregelen. Een belangrijke maatregel is dat GIA altijd direct, zonder beperkingen, toegang heeft tot de voorzitter van het ARC. Daarnaast is GIA aanwezig bij de vergaderingen van het ARC en keurt de RvC het audit jaarplan (vastgesteld door de directie) goed op advies van het ARC.

B.6. Actuariële functie

De actuariële functie is belegd bij Willis Towers Watson. Deze werkt nauw samen met het interne actuaariaat van Loyalis NV. Rechten en bevoegdheden zijn in het Charter Actuaariaat vastgelegd. De actuariële functie moet zich onder andere een onafhankelijk oordeel te vormen over de toereikendheid en kwaliteit (juistheid en volledigheid) van de basisgegevens die worden gebruikt voor de actuariële berekeningen. Daarnaast richt deze functie zich op het garanderen van passende methoden, modellen, de vergelijking van best estimates met ervaringscijfers en het informeren van de directie, het management en de toezichthouder. De actuariële functie brengt jaarlijks een actuariële rapport uit waarin zij verslag doet over haar werkzaamheden.

B.7. Uitbesteding

Loyalis Leven streeft naar een integere en beheerste uitvoering van de bedrijfsactiviteiten. Uitbesteding van werkzaamheden mag hieraan geen afbreuk doen.

Loyalis Leven gaat in zijn uitbestedingsbeleid in op de voorwaarden waaronder Loyalis Leven tot uitbesteding van werkzaamheden overgaat. Hoewel goede en gegronde redenen aan het uitbesteden van werkzaamheden ten grondslag kunnen liggen, gaan met het uitbesteden van werkzaamheden risico's gepaard. Zowel het vaststellen dat gegronde redenen aanwezig zijn om tot uitbesteding van werkzaamheden over te gaan als het matigen van risico's maakt onderdeel uit van dit uitbestedingsbeleid.

Ter beheersing van de uitbestedingsrelatie kent Loyalis Leven een beleidsmatige cyclus. Deze bestaat uit het selectieproces, de governance, contractering, monitoring en rapportage. Hiervoor zijn kwalitatieve eisen aan het selectieproces gesteld. Ook zijn de belangrijkste governance-aspecten vastgelegd en is opgenomen waaraan monitoring van de uitbesteding moet voldoen. Loyalis Leven toetst meerdere keren per jaar de uitkomsten aan de evaluatie en stuurt waar nodig bij.

Uitbestede activiteiten

Onderstaand overzicht geeft inzicht in welke activiteiten Loyalis Leven heeft uitbesteed aan welke dienstverlener.

Uitbestedingspartijen Loyalis Leven

<u>Dienstverlener</u>	<u>Activiteit</u>	<u>Intern/ Extern</u>	<u>Rechtsgebied</u>	<u>Verantwoordelijk management</u>
APG Asset Management N.V.	Uitvoering beleggingsbeleid	Intern	Nederland	CFRO
APG ICT N.V.	ICT dienstverlening	Intern	Nederland	COO
APG Rechtenbeheer N.V.	Uitvoering in- en excasso	Intern	Nederland	COO
Flynck B.V.	Callcenter werkzaamheden	Extern	Nederland	CEO
InAdmin N.V. / RiskCo B.V.	Administratie	Extern	Nederland	COO
Keylane B.V.	Polisadministratie (SaaS-oplossing)	Extern	Nederland	COO
ReMedicalGroup B.V.	Medische administratie en medische beoordeling	Extern	Nederland	COO

De rol van de actuariële functiehouders is belegd bij Towers Watson Netherlands B.V. Daarnaast zijn de Interne Audit activiteiten apart gepositioneerd bij APG Groep.

B.8. Overige informatie

Overige materiële informatie over het governancestelsel is niet van toepassing.

C. Risicoprofiel

Loyalis Leven geeft hoge prioriteit aan risicobeheersing. Gedegen risicomanagement stelt Loyalis Leven in staat bedrijfsdoelstellingen te behalen en te kunnen blijven voldoen aan verplichtingen jegens polishouders. Hiertoe heeft Loyalis Leven het risicomanagement dusdanig ingericht dat het risico's kan identificeren, waarderen en beheersen. Dit stelt Loyalis Leven in staat zijn risico's op een continue basis te monitoren en waar nodig acties te ondernemen wanneer risicoblootstellingen veranderen.

Loyalis Leven laat het risicokader dat voor de bedrijfsvoering wordt gehanteerd aansluiten op de regelgeving zoals die onder Solvency II van toepassing is. Binnen dit risicokader onderkent Loyalis Leven financiële en niet-financiële risico's. Financiële risico's worden gedefinieerd als risico's die inherent zijn aan de beleggings- en verzekeringsportefeuille van Loyalis Leven. Niet-financiële risico's worden onderverdeeld in operationele, strategische, compliance en overige relevante risico's.

De belangrijkste graadmeter aan de hand waarvan Loyalis Leven zijn financiële risico's en het operationele risico monitort, is de SCR: het solvabiliteitskapitaalvereiste onder Solvency II. De SCR is opgebouwd uit kapitaalvereisten voor verschillende risicocategorieën. Het feit dat het aanwezige vermogen van Loyalis Leven hoger is dan deze kapitaalvereisten, zorgt ervoor dat Loyalis Leven onverwachte verliezen die veroorzaakt kunnen worden door de verschillende risico's, kan opvangen. Deze risico's worden, conform de Gedelegeerde Verordening, gekwantificeerd op basis van het verlies dat zich eens in de 200 jaar zou kunnen voordoen (de zogenoemde 99,5% zekerheid die wordt vertaald in de Value at Risk). Via correlatiematrix wordt dit getotaliseerd tot het bedrag dat in een dergelijke worst case-situatie verloren zou kunnen gaan. Loyalis Leven hanteert voor de berekening van de kapitaalvereisten het standaardmodel onder Solvency II.

Voor de meting, rapportage en mogelijke bijsturing van de solvabiliteit heeft Loyalis Leven het monitoren van de solvabiliteit geïntegreerd in zijn bedrijfsvoering. Afhankelijk van het niveau van de (verwachte) solvabiliteit worden maatregelen getroffen, zoals deze zijn gedefinieerd in het kapitaalbeleid. Dit om ervoor te zorgen dat de solvabiliteitsratio terugkeert naar minimaal het niveau van de streefsolvabiliteit. De wijze van beoordeling van risico's is gedurende de rapportageperiode niet materieel veranderd.

Het risicoprofiel van Loyalis Leven wordt bepaald door de kapitaalvereisten per risicocategorie, uiterekend met het standaardmodel onder Solvency II. Op basis van deze kapitaalvereisten is het risicoprofiel van Loyalis Leven opgebouwd uit de volgende elementen:

- verzekeringstechnisch risico (C.1)
- marktrisico (C.2)
- tegenpartijrisico (C.3)
- liquiditeitsrisico (C.4)
- operationeel risico (C.5)
- andere materiële (strategische) risico's (C.6)

De onderstaande tabel geeft de opbouw van de SCR van Loyalis Leven weer:

	31-12-2018	31-12-2017
Verzekeringstechnische risico's	87.282	105.668
Marktrisico's	68.836	82.017
Tegenpartijrisico	5.633	10.075
Diversificatie	-35.926	-45.206
Basis Solvabiliteitskapitaalvereiste (B-SCR)	125.825	152.554
Operationeel risico	7.798	7.831
Verliescompensatievermogen van technische voorzieningen	-7.102	-12.187
Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen	-5.174	-10.468
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	121.347	137.729
Minimumkapitaalvereiste (MCR)	42.744	40.686

Zoals blijkt uit bovenstaande tabel zijn het verzekeringstechnisch risico en het marktrisico materiële risico's voor Loyalis Leven. De krimp van de portefeuille weerspiegelt zich in de daling van het solvabiliteitskapitaalvereiste.

De daling van het verliescompensatievermogen van technische voorzieningen wordt met name veroorzaakt door een aangepaste set scenario's (uit de Economische Scenario Generator).

Het verliescompensatievermogen van technische voorzieningen heeft betrekking op de voorwaardelijke indexatie. Loyalis Leven zal, conform zijn beleid, deze indexatie opschorten/beperken als de volgende schokken zich voordoen en het bedrag van € 10 miljoen overstijgen. Het betreft: renterisico, aandelenrisico, vastgoedrisico, kredietopslagrisico (spreadrisico), langlevensrisico, tegenpartijrisico, kortlevensrisico, valutarisico, catastroferisico en kostenrisico. Als de gehele SII-schok zich voordoet, zal helemaal niet geïndexeerd worden. Het verliescompensatievermogen van technische voorzieningen betreft de waarde van de maatschappijwinstdeling, die in 2018 substantieel afgenomen is, met name als gevolg van de daling van de rente.

Het verliescompensatievermogen uitgestelde belastingen is per 31-12-2018 alleen bepaald op dat deel van de uitgestelde belastingen dat samenhangt met het acuut fiscaal verlies én voor zover dat fiscaal verlies onderbouwd kan worden met fiscale winst van het voorafgaand jaar (carry back). De daling van het verliescompensatievermogen uitgestelde belastingen is een gevolg van het lagere fiscaal resultaat 2018 t.o.v. 2017.

In de paragrafen C.1 tot en met C.5 worden de risico's per categorie verder toegelicht. Paragraaf C.6 gaat in op andere materiële risico's naast de Solvency II-risicocategorieën.

C.1. Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico betreft het risico dat toekomstige uitkeringen en kosten niet kunnen worden gedekt door premie- en beleggingsopbrengsten en gevormde voorzieningen.

Het verzekeringstechnisch risico is het grootste risico voor Loyalis Leven en wordt als materieel risico onderkend.

De kapitaalvereiste voor het verzekeringstechnisch risico van Loyalis Leven bedraagt ultimo 2018 € 87 miljoen vóór diversificatie en correcties voor verliescompensatievermogen van technische voorzieningen.

De materiële verzekeringstechnische risico's waar Loyalis Leven aan blootgesteld is, zijn:

- langlevenrisico
- vervalrisico
- kostenrisico

Daarnaast is Loyalis Leven in mindere mate blootgesteld aan het kortlevenrisico en het catastroferisico omdat de best estimate waarop deze schokken betrekking hebben, relatief klein is ten opzichte van de totale best estimate.

Verzekerings- technische kapitaalvereiste (Solvency II)	2018				2017			
	Winst- deling	Index/ belegging	Overig	Totaal	Winst- deling	Index/ belegging	Overig	Totaal
Vervalrisico	0	782	31.219	32.001	0	839	52.996	53.835
Langlevenrisico	39.837	1.117	9.966	50.920	39.618	1.114	9.681	50.412
Kostenrisico	15.326	7.500	6.440	29.266	18.890	8.565	6.617	34.072
Kortlevenrisico	0	0	11.856	11.856	0	0	14.285	14.285
Catastroferisico	0	0	12.866	12.866	0	0	7.324	7.324
Diversificatie				-49.629				-54.259
TOTAAL				87.280				105.669

Omdat bovenstaande risico's zich redelijkerwijze niet gelijktijdig in de volle omvang zullen manifesteren, is er sprake van een diversificatie waardoor de uiteindelijke kapitaalvereiste voor verzekeringstechnische risico's lager is dan de som van de afzonderlijke bedragen.

In 2018 is de kapitaalvereiste afgenomen met € 18 miljoen.

Het langlevenrisico, dat zich hoofdzakelijk manifesteert bij de lijfrenteportefeuille, is voor Loyalis Leven van materieel belang. Bij deze portefeuille van ingegane, tijdelijke en levenslange uitkeringen loopt Loyalis Leven het risico dat verzekerden langer leven dan verondersteld en er dus langer uitgekeerd moet worden. Het langlevenrisico is gedurende 2018 met € 0,5 miljoen gestegen als gevolg van de mutaties in de voorziening. De wijziging van de rentecurve had in 2018 maar een beperkte invloed op de grootte van de schokeffecten.

Daarnaast is het vervalrisico, waarbij polishouders en masse hun polissen voortijdig kunnen beëindigen, dat zich voornamelijk voordoet bij de portefeuille van overlijdensrisico-verzekeringen tegen premiebetaling voor Loyalis Leven van materiaal belang. Gedurende 2018 is de einddatum van een aantal semi-collectieve overlijdensrisicoverzekeringscontracten vervroegd, waardoor de toekomstige vervalrisico's onder Solvency II dalen. Het risico van massale afkoop is daardoor gedaald van € 54 miljoen naar € 32 miljoen.

Tot slot is het kostenrisico van materieel belang. Het risico dat Loyalis Leven loopt, is dat de toekomstige kosten hoger uitpakken dan verondersteld. Het kostenrisico is totaal gezien ten

opzichte van het vorige boekjaar met 5 miljoen gedaald. Zowel de onderliggende verdeling in vaste en variabele kosten alsook de verdeling op productniveau is gewijzigd ten opzichte van het vorige boekjaar, waardoor het kostenrisico totaal gezien afneemt. De gewijzigde veronderstellingen zijn akkoord bevonden door de actuariële functiehouder en externe accountant.

C.1.1. Risicobeperkende maatregelen

Ten aanzien van risicolimitering heeft Loyalis Leven beleid geformuleerd op het gebied van herverzekering en medische waarborgen.

Herverzekeringsbeleid

Daar waar nodig beperkt Loyalis Leven de blootstelling aan verzekeringstechnische risico's door het herverzekeren van delen van het risico. Het beleid is erop gericht om alle verzekeringstechnische risico's periodiek te beoordelen, waarbij gekeken wordt naar de impact op financieel risico en de hoogte van het solvabiliteitsbeslag. Vanaf 2018 is het overlijdensrisico van de nieuwe ANW AanvullingsPensioen portefeuille voor 50% herverzekerd op quota-share basis.

Medischewaarborgenbeleid

Als verzekeraar kan of wil Loyalis Leven niet alle risico's die zich aandienen accepteren. Om dit te beheersen, is voor individuele overlijdensrisicoverzekeringen voor nieuwe verzekerden een medischewaarborgenbeleid ingericht. Dit is per product gedifferentieerd naar risicokapitaal en beled bij een aparte afdeling. Bij acceptatie moeten altijd medische waarborgen worden gevraagd.

C.1.2. Risicogevoeligheid

Zoals eerder vermeld, zijn langleven-, verval- en kostenrisico de 3 belangrijkste risico's waaraan Loyalis Leven is blootgesteld. De gevoeligheid voor deze risico's komt tot uitdrukking in de berekende kapitaalsbeslagen, zoals opgenomen in de tabel in paragraaf C.1. Deze zijn berekend conform het standaardmodel van Solvency II.

Het langlevenrisico is berekend als het bedrag dat nodig is om de voorziening mee op te hogen als de verzekerden langer leven dan verwacht, waardoor met name voor levenslange uitkeringen van lijfrenten meer gereserveerd moet worden. Dit wordt berekend door structureel 20% minder uitstroom door overlijden te veronderstellen dan in de beste schatting, hetgeen neerkomt op een bedrag van € 51 miljoen. Mocht dit scenario zich in werkelijkheid voordoen, dan zou de solvabiliteitsratio dalen naar (indicatief) 132%.

Het vervalrisico is berekend als het bedrag dat nodig is om de voorziening mee op te hogen als er meer verzekerden hun verzekering voortijdig beëindigen dan verwacht. Weliswaar eindigt de verzekering en vervalt de verplichting voor een toekomstige uitkering, maar daar staat tegenover dat Loyalis Leven een deel van de financiering van toekomstige kosten derft vanwege het niet meer ontvangen van premies. Per saldo is die derving van kostendekking veelal groter dan het vervallen van de uitkeringsverplichting. Het bedrag voor vervalrisico is berekend als toename van de voorziening als 40% van de populatie per direct de verzekering voortijdig zou beëindigen. Deze is vastgesteld op € 32 miljoen. Mocht dit scenario zich in werkelijkheid voordoen, dan zou de solvabiliteitsratio dalen van 176% naar (indicatief) 148%.

Uit het onderzoek, waarin de afkooppercentages van de afgelopen 5 jaar zijn geanalyseerd, volgt dat de afkoopkans gemiddeld circa 5% is. Als de afkoopkans met 50% zou toenemen en dus gelijk gesteld zou worden aan 7,5% dan daalt de solvabiliteitsratio naar (indicatief) 167%.

Het kostenrisico is berekend als het bedrag dat nodig is om de voorziening mee op te hogen als de toekomstige kosten hoger uitvallen dan verwacht. Het standaardmodel schrijft hierbij voor dat dit moet worden berekend op basis van 10% hogere kosten dan verwacht in combinatie met een 1%-punt hogere kosteninflatie dan verondersteld in de beste schatting. De impact hiervan bedraagt € 29 miljoen. Mocht dit scenario zich in werkelijkheid voordoen, dan zou de solvabiliteitsratio dalen naar (indicatief) 151%.

Bij de aannames voor toekomstige kosten is ervan uitgegaan dat Loyalis Leven geen nieuwe verzekeringen meer afsluit en dat er door beheerste afbouw vanaf 2026 sprake zal zijn van een organisatie met een minimale bezetting met een bijbehorend minimaal niveau van de vaste kosten. Stel dat alle nu beoogde vaste kosten 25% hoger zouden zijn, dan daalt de SCR-ratio naar circa 164%.

C.2. Marktrisico

Marktrisico is het risico op potentiële verliezen door veranderingen in variabelen op financiële markten, zoals rentes, aandelen- en wisselkoersen, kredietopslagen en vastgoedwaarderingen.

Prudent person-beginsel

De directie van Loyalis Leven is verantwoordelijk voor het vaststellen van de voorwaarden en doelstellingen van het beleggingsbeleid waarbinnen de vermogensbeheerders van Loyalis Leven mogen opereren. Loyalis Leven stelt deze voorwaarden en doelstellingen op conform het 'prudent person'-beginsel. Hierbij wordt rekening gehouden met het in dit hoofdstuk beschreven risicoprofiel van Loyalis Leven, risicotolerantie en bedrijfsstrategie.

Om dit te bewerkstelligen, voert Loyalis Leven periodiek een beleggingsstudie uit om te bepalen welke beleggingen het beste passen bij de verplichtingen, rendementsdoelstelling en risicotolerantie. De bij deze doelstelling behorende beleggingscategorieën en -looptijden worden in een passend beleggingsbeleid omgezet. Periodiek worden de uitvoering van het beleggingsbeleid en de naleving van de risicokaders en richtlijnen gemonitord, besproken en geëvalueerd door Loyalis Leven. Voordat nieuwe activa of instrumenten worden toegevoegd aan de beleggingsportefeuille, volgt eerst een toetsing om te zien of Loyalis Leven de risico's hiervan goed kan identificeren, waarderen en beheersen. Daarnaast voorziet het beleggingsbeleid erin dat het rendement, de kwaliteit en de liquiditeit van de beleggingsportefeuille in zijn totaliteit geborgd zijn. Als gevolg van deze prudente beleggingswijze vallen de beleggingen van Loyalis Leven binnen strikte volatiliteitskaders. Dit gebeurt onder meer door diversificatie binnen en tussen beleggingscategorieën. Bovendien wordt extra rendement enkel nagestreefd binnen de gestelde risicokaders.

Voor beleggingen die gekoppeld zijn aan verzekeringsvoorzieningen wordt bewaakt dat deze op portefeuilleniveau passen bij de aard en looptijd van deze verplichtingen. Voor voorzieningen die hun waardeontwikkeling ontleen aan bepaalde activa of indices worden de beleggingen ook zodanig aangehouden. In de beleggingsrichtlijnen is opgenomen dat derivaten alleen aangehouden mogen worden voor vermindering van risico's of doeltreffend portefeuillebeheer. Daarnaast voorzien de richtlijnen in concentratielimieten per uitgevende partij.

Kapitaalvereiste

De kapitaalvereiste voor het marktrisico van Loyalis Leven bedraagt ultimo 2018 € 69 miljoen. Het marktrisico als geheel kan worden opgedeeld in verschillende subrisico's.

De onderverdeling van het vereiste kapitaal voor marktrisico's naar de diverse subrisico's volgt in onderstaande tabel:

SCR Marktrisico	31-12-2018	31-12-2017
Kredietopslag	47.323	51.714
Vastgoed	16.782	22.517
Aandelen	11.799	15.273
Rente	11.764	20.563
Valuta	248	437
Concentratie	0	0
Diversificatie	-19.080	-28.487
Totaal	68.836	82.017

De belangrijkste risico's waaraan Loyalis Leven is blootgesteld, zijn:

- kredietopslag (spread)
- vastgoed
- aandelen
- rente

Kredietopslag

De vastrentendewaardenportefeuille van Loyalis Leven had eind 2018 een omvang van € 1.023 miljoen.

Vastrentende waarden	31-12-2018	31-12-2017
Staatsobligaties	350.599	328.860
Bedrijfsobligaties	414.027	374.341
Gesecuritiseerd papier	258.746	248.464
Totaal	1.023.372	951.665

Het belang in vastrentende waarden is toegenomen met € 72 miljoen. In 2018 is per saldo € 70 miljoen aan beleggingen gekocht terwijl de marktwaarde met € 2 miljoen toenam.

Het vereiste kapitaal voor het kredietopslagrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal van voorgeschreven hogere opslagen voor kredietrisico. De kapitaalvereiste is afhankelijk van de marktwaarde, duration en kredietkwaliteit (rating) van een obligatie.

SCR Kredietopslag	31-12-2018	31-12-2017
Obligaties en leningen	32.216	37.198
Kredietderivaten	0	0
Gesecuritiseerd papier	15.108	14.517
Totaal	47.324	51.715

Het vereiste kapitaal voor kredietopslagen is in 2018 met € 4 miljoen afgenomen. De afname van de kapitaalvereiste voor kredietopslagen komt met name door de verkoop van het belang voor eigen rekening en risico van Loyalis Leven in twee beleggingsfondsen (EMD en US credits) welke een hogere kapitaalvereiste hebben in vergelijking met de reguliere vastrentendewaardenportfeuille.

Vastgoedrisico

Loyalis Leven belegt via beleggingsfondsen in vastgoed. Bij beleggingsfondsen wordt zoveel als mogelijk het doorkijkprincipe toegepast. Dit houdt in dat bij het bepalen van de kapitaalvereiste gekeken wordt naar de individuele beleggingstitels binnen een fonds. De waarde van deze beleggingsfondsen bedroeg € 54 miljoen eind 2018 (2017: € 72 miljoen). Door het doorkijkprincipe toe te passen en rekening te houden met eventueel aanwezig vreemd vermogen kan Loyalis Leven het belang in het onderliggende vastgoed van de beleggingsfondsen bepalen. Het belang in het onderliggende vastgoed is gedurende 2018 met € 20 miljoen afgenomen tot € 70 miljoen.

Het vereiste kapitaal voor het vastgoedrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal bij een daling van de vastgoedprijzen met 25%.

SCR Vastgoed	31-12-2018	31-12-2017
Vastgoed	16.782	22.517

Het vereiste kapitaal voor vastgoed is met € 6 miljoen gedaald. Deze daling komt door het gedaalde belang in het onderliggende vastgoed.

Aandelenrisico

Loyalis Leven belegt voor eigen rekening en risico niet in beursgenoteerde aandelen, omdat dit niet past binnen het risicobudget. Loyalis Leven belegt wel in private equity. Hiervan is eind 2015 ook besloten dat dit niet langer past binnen de beleggingsportefeuille. Deze portefeuille wordt niet verkocht maar aangehouden totdat alle bedrijven in de portefeuille verkocht zijn. In 2018 is voor € 5 miljoen aan bedrijven verkocht en bedroeg de marktwaarde van private equity op jaareinde € 6 miljoen.

Ook beleggingsfondsen waarop geen doorkijkprincipe wordt toegepast, worden volgens de definities van Solvency II onder het aandelenrisico geschaard. De waarde van dit type beleggingsfondsen bedroeg eind 2018 € 2 miljoen (2017: € 2 miljoen).

Het vereiste kapitaal voor het aandelenrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal van dalingen van aandelenprijzen. Hierbij worden zowel de activa als de passiva meegenomen. Beursgenoteerde aandelen die op gereguleerde markten worden verhandeld in EER of OECD-landen worden als type 1 aangemerkt. Type 1-aandelen worden standaard met 39% geschokt. Aandelen die in niet-EER of niet-OECD-landen worden verhandeld, private equity, alternatieve beleggingen of beleggingsfondsen zonder doorkijkprincipe worden als type 2 aangemerkt. Type 2-aandelen worden standaard met 49% geschokt.

De standaardschokken worden aangepast met de zogenoemde 'symmetrische aanpassing' die varieert tussen de -10% en +10%, afhankelijk van de hoogte van de huidige beurskoersen in vergelijking met het verleden. Staan de beurskoersen hoog (c.q. laag) in vergelijking met het verleden, dan is de aanpassing maximaal +10% (c.q. -10%). Eind 2018 bedroeg de symmetrische aanpassing -6,34% (2017: +1,90%).

SCR Aandelen	31-12-2018	31-12-2017
Type 1	5.332	8.311
Type 2	7.260	8.016
Diversificatie	-794	-1.054
Totaal	11.798	15.273

Loyalis Leven belegt voor eigen rekening en risico niet in type 1-aandelen. De type 1-kapitaalvereiste voor aandelen wordt veroorzaakt door afgegeven garanties in unit-linkedproducten. De kapitaalvereiste voor type 1-aandelen is afgenomen van € 8 miljoen naar € 5 miljoen. Het vereiste kapitaal voor type 2-aandelen is met € 1 miljoen afgenomen door verkopen in de private equity portefeuille. De totale kapitaalvereiste voor aandelen neemt door de combinatie van voornoemde effecten af met € 3 miljoen.

Renterisico

Loyalis Leven heeft een renterisico aan zowel de actief- als passiefzijde van de balans. Aan de actiefzijde heeft Loyalis Leven vastrentende beleggingen die veranderen met de rentestand. Aan de passiefzijde worden de verplichtingen verdisconteerd met de voorgeschreven SII-rentecurve.

Het vereiste kapitaal voor het renterisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal bij voorgeschreven veranderingen in de rentecurve. Hierbij worden zowel de activa als de passiva meegenomen. Het grootste verlies na toepassing van een opwaartse schok of een neerwaartse schok van de rentecurve bepaalt het renterisico.

Impact verandering rentecurve	Netto	Activa	Passiva
Neerwaartse schok	3.122	49.686	46.564
Opwaartse schok	-11.764	-138.265	-126.501

Loyalis Leven heeft meer rentegevoelige beleggingen (inclusief renteswaps) dan voorzieningen waardoor Loyalis Leven gevoelig is voor opwaartse renteschokken (zie paragraaf C2.2. voor verdere toelichting).

SCR Rente	31-12-2018	31-12-2017
Opwaartse renteschok	11.764	20.563

De kapitaalvereiste voor renterisico is gedurende 2018 met € 9 miljoen afgenomen doordat de rentegevoeligheid van de voorzieningen is gestegen, terwijl de rentegevoeligheid van de assets slechts beperkt is gewijzigd.

C.2.1. Risicoconcentratie

Loyalis Leven heeft geen materiële risicoconcentraties. Vanwege de aard van de verplichtingen en het strikte risicobudget belegt Loyalis Leven circa 85% van de beleggingen voor eigen rekening en risico in vastrentende waarden. Om risicoconcentraties binnen de vastrentende waarden te voorkomen heeft de beheerder limieten per uitgegeven lening en uitgevende partij meegekregen. Deze limieten zijn afgestemd op de Solvency II-richtlijnen voor het concentratierisico. Ook binnen de overige beleggingsfondsen zijn richtlijnen ter voorkoming van risicoconcentraties opgenomen.

C.2.2. Risicobeperkende maatregelen

Loyalis Leven past risicobeperkende technieken toe op het gebied van:

- renterisico
- valutarisico
- kredietopslagrisico
- interestresultaat

Renterisico

Renterisico ontstaat door een verschil in de rentegevoeligheid van de beleggingen en de verplichtingen. Doordat de mogelijke opbrengst niet in verhouding staat tot het gelopen risico wordt renterisico door Loyalis Leven als ongewenst bestempeld. Het rentebeleid gaat dan ook uit van een immunisatie (op IFRS-grondslagen) van het renterisico door middel van renteswaps. Bij immunisatie worden de renteswaps zodanig aangekocht dat de rentegevoeligheid van de vastrentendewaardenportefeuille plus de renteswaps nagenoeg gelijk is aan de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

De kaders (op IFRS-grondslagen) voor het rentebeleid staan een maximale afwijking van de rentegevoeligheid van de assets ten opzichte van de verplichtingen van 10%-punt toe. De maatstaf die hierbij wordt gehanteerd, is de verandering van de marktwaarde bij een renteverandering van 0,01%-punt (PV01).

De rentegevoeligheid van de verplichtingen op Solvency II-grondslagen wijkt af van de rentegevoeligheid van de IFRS-verplichtingen. Over het algemeen hebben de SII-verplichtingen een kortere looptijd en daardoor een lagere rentegevoeligheid. Omdat de rentegevoeligheid van de assets onder IFRS en SII gelijk is, heeft de SII-balans een overschot aan rentegevoeligheid. Hierdoor is de SII-balans gevoelig voor rentestijgingen.

Valutarisico

Loyalis Leven dekt de USD- (€ 3,8 miljoen) en GBP- (€ 0,1 miljoen) belangen in het private equityfonds af middels valutatermijncontracten. Op deze belangen in de Amerikaanse dollar en het Britse pond na zijn alle andere beleggingen in euro's genoteerd. Maandelijks worden de vreemde valutaposities berekend en waar nodig bijgestuurd.

Kredietopslag

Het kredietopslagrisico vloeit voort uit de gevoeligheid van de waarde van beleggingen voor het niveau en de volatiliteit van kredietopslagen boven de risicovrije rentetermijnstructuur. De belangrijkste risicobeperkende maatregel ter beheersing van het kredietopslagrisico is dat de vermogensbeheerder een maximaal risicobudget (gemeten met ex-ante tracking error) ten opzichte van het mandje swaps (risicovrije rentetermijnstructuur) heeft meegekregen. Het mandje aan swaps is zo gekozen dat dit past bij de looptijd en rentegevoeligheid van de verzekeringsverplichtingen. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt over welke instrumenten de beheerder mag inzetten en zijn er limieten op valuta (geen non-euro exposure) en het maximale

belang in een lening of tegenpartij vastgesteld. Behoudens deze richtlijnen is de beheerder geheel vrij om de portefeuille naar eigen inzicht in te vullen.

Het belangrijkste voordeel van deze opzet in vergelijking met de traditionele strategische mix met standaard marktbenchmarks is dat de beheerder nu dezelfde doelstelling heeft als Loyalis Leven. Met een traditionele strategische mix met marktbenchmarks kan het voorkomen dat de beheerder de mix verslaat terwijl Loyalis Leven een verlies lijdt doordat de strategische mix een lager rendement haalt dan de verzekeringsverplichtingen. De beheerder moet dus bij elke beleggingsbeslissing afwegen wat de invloed is op het rendementsrisicoprofiel ten opzichte van het mandje van swaps en kan niet terugvallen op de samenstelling van de marktbenchmark.

De beheerder meet de tracking error op dagbasis en stuurt waar nodig, na afstemming met Loyalis Leven, bij. Loyalis Leven ontvangt maandelijks een rapportage waarin de handhaving van de tracking error-limiet en de overige limieten worden getoond. De handhaving van de mandaatrichtlijnen en de beheersing van het kredietopslagrisico maken beide deel uit van het interne controleraamwerk. Ook bespreekt Loyalis Leven maandelijks de ontwikkelingen op de financiële markten en de impact hiervan op de portefeuille met de beheerder.

Interestresultaat

De ontwikkeling van het totale interestresultaat (op IFRS-grondslagen) van Loyalis Leven wordt ook beheerst met een risicobudget in de vorm van een ex-ante tracking error. Het interestresultaat bestaat uit de beleggingsopbrengsten verminderd met de benodigde interest van de verzekeringsverplichtingen. De benodigde interest van de verzekeringsverplichtingen kan gezien worden als het rendement dat gehaald moet worden om de afspraken met de polishouder te kunnen waarborgen. De beleggingsportefeuille van Loyalis Leven is zo geconstrueerd dat de beleggingen op zijn minst een resultaat behalen dat gelijk is aan de benodigde interest. Daarbij is de toegestane afwijking ten opzichte van de benodigde interest gelimiteerd door het risicobudget (ex-ante tracking error). Het risicobudget voor het interestresultaat beheerst dus alle afwijkingen ten opzichte van de benodigde interest die kunnen optreden door de beleggingen. Dus niet alleen risico's met betrekking tot aandelen, kredietopslag en vastgoed worden hiermee beheerst, maar ook niet-afgedekt rente- en valutarisico.

De beheersing van het interestresultaatrisico maakt onderdeel uit van het interne controle-raamwerk. Het interestresultaatrisico wordt op maandbasis gemeten, bewaakt en waar nodig bijgestuurd.

C.2.3. Risicogevoeligheid

De gevoeligheden van de Solvency II-ratio voor de belangrijkste marktrisico's van Loyalis Leven zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Gevoeligheid SII-ratio (in %-punt)	31-12-2018	31-12-2017
Kredietopslag	-3	-2
Vastgoed	-4	-3
Aandelen	-1	0
Rente	-13	-14

De gevoeligheden zijn bepaald door de impact van het optreden van een marktschok op de Solvency II-ratio te berekenen.

Kredietopslag

De gevoeligheid van de SII-ratio voor veranderingen van kredietopslagen is bepaald aan de hand van het scenario waarbij wordt verondersteld dat de kredietopslagen voor bedrijfsobligaties en gestructureerde producten 1%-punt toenemen. Tevens wordt verondersteld dat de volatiliteitsaanpassing (VA), dit is een opslag op de risicovrije swapcurve die onderdeel uitmaakt van de voorgeschreven SII-rentetermijnstructuur, hierdoor met 0,28%-punt toeneemt. De VA-opslag hangt af van de hoogte van de huidige kredietopslagen, stijgen of dalen deze dan stijgt, c.q. daalt de VA ook.

Middels de VA worden de SII-voorzieningen ook gevoelig voor kredietopslagen, net als de beleggingen. De SII-ratio van Loyalis Leven zou in een dergelijk scenario 3%-punt dalen (2017: -2%-punt). De gevoeligheid voor kredietopslagen van de bedrijfsobligaties is in 2018 niet materieel gewijzigd.

Vastgoed

De gevoeligheid van de SII-ratio voor veranderingen van de marktwaarde van het vastgoed is bepaald aan de hand van het scenario waarbij verondersteld wordt dat de marktwaarde van het vastgoed met 10% daalt. De SII-ratio van Loyalis Leven zou in een dergelijk scenario 4%-punt dalen (2017: -3%-punt). De gevoeligheid voor dalende vastgoedprijzen is in 2018 niet materieel gewijzigd.

Aandelen

De gevoeligheid van de SII-ratio voor veranderingen van de marktwaarde van aandelen is bepaald aan de hand van het scenario waarbij verondersteld wordt dat de marktwaarde van de aandelenbeleggingen met 25% daalt. De SII-ratio van Loyalis Leven zou in een dergelijk scenario 1%-punt dalen (2017: 0%-punt). De gevoeligheid voor dalende aandelenprijzen is in 2018 niet materieel gewijzigd.

Rente

Het afdekkingsbeleid van Loyalis is gericht op het immuniseren van de rentegevoeligheid van de IFRS balans en is er dus niet op gericht om de rentegevoeligheid van de SII-ratio te beperken. Doordat de SII-verplichtingen in vergelijking met de IFRS-verplichtingen een kortere duration hebben, is de Loyalis SII-ratio gevoelig voor rentestijgingen. Daarom is de gevoeligheid van de SII-ratio voor veranderingen van de rentecurve bepaald aan de hand van het scenario waarbij verondersteld wordt dat de gehele rentecurve met 1%-punt stijgt. De SII-ratio van Loyalis Leven zou in een dergelijk scenario 13%-punt dalen (2017 -14%-punt). De gevoeligheid voor stijgende rentes is in 2018 niet materieel gewijzigd.

C.3. Tegenpartijrisico

Tegenpartijrisico betreft de kans op verliezen als gevolg van het onverwacht in gebreke blijven of verslechteren van de kredietwaardigheid van de tegenpartijen en debiteuren van de onderneming in de komende twaalf maanden. Het tegenpartijrisico dat Loyalis Leven loopt, houdt met name verband met de vorderingen uit hoofde van derivatentransacties, hypotheek, vorderingen op polishouders en de bankrekeningen.

De kapitaalvereiste voor het tegenpartijrisico van Loyalis Leven bedroeg ultimo 2018 € 6 miljoen. Gedurende 2018 is de kapitaalvereiste voor tegenpartijrisico met € 4 miljoen afgenomen door lagere banktegoeden en een afgenomen belang in hypotheekbeleggingen.

Voor de berekening van het tegenpartijrisico wordt er, conform de Gedelegeerde Verordening, onderscheid gemaakt tussen twee types tegenpartijrisico:

Type 1 betreft exposures waar in principe diversificatie beperkt is en de tegenpartij in het algemeen een kredietrating heeft. Het gaat dan om:

- herverzekeringscontracten
- derivaten
- bankrekeningen
- deposito's bij ceding institutions (herverzekering), zolang het aantal onafhankelijke tegenpartijen niet hoger is dan 15
- kapitaal, letters of credit en andere ontvangen toezeggingen welke wel opgevraagd zijn maar nog niet ontvangen, zolang het aantal onafhankelijke tegenpartijen niet hoger is dan 15
- verstrekte garanties, letters of credit, letters of comfort en dergelijke, die afhankelijk zijn van de kredietwaardigheid van een tegenpartij.

Type 2 betreft exposures die meestal zijn gediversificeerd en waarvan de tegenpartij in het algemeen geen rating heeft. Het gaat dan om:

- vorderingen op tussenpersonen
- vorderingen op polishouders, inclusief hypothecaire leningen
- deposito's bij ceding institutions als het aantal onafhankelijke tegenpartijen hoger is dan 15
- kapitaal, letters of credit en andere ontvangen toezeggingen welke wel opgevraagd zijn, maar nog niet ontvangen als het aantal onafhankelijke tegenpartijen hoger is dan 15.

Het vereiste kapitaal voor tegenpartijrisico voor Loyalis Leven van € 6 miljoen ná diversificatie is onder te verdelen naar € 2 miljoen type 1-tegenpartijrisico en € 4 miljoen type 2-tegenpartijrisico.

SCR Tegenpartijrisico	31-12-2018	31-12-2017
Type 1	1.865	5.042
Type 2	4.098	5.726
Diversificatie	-329	-693
Totaal	5.634	10.075

Het verlies bij faillissement (Loss Given Default, LGD) van de onderliggende type 1- en type 2-exposures volgt uit onderstaande tabel.

Loss Given Default	31-12-2018	31-12-2017
Type 1	38.642	94.962
Banktegoeden	26.807	93.178
Derivaten	11.584	1.784
Herverzekering	251	0
Type 2	27.322	38.171
Hypotheken	25.273	37.257
Vorderingen	2.049	914

Banktegoeden

Het saldo op de bankrekeningen van Loyalis Leven is in 2018 met € 66 miljoen gedaald naar € 27 miljoen.

Herverzekering

Voor Loyalis Leven is er in 2018 een herverzekeringscontract afgesloten om het overlijdensrisico van de nieuwe ANW AanvullingsPensioen portefeuille af te dekken. Deze portefeuille is voor 50% herverzekerd op quota-share basis.

Derivaten

De kapitaalvereiste voor derivaten is gestegen omdat ondanks dat de vorderingen gedekt zijn met onderpand het risicomitigerende effect van de derivaten is gestegen. De SII-balans van Loyalis Leven kent namelijk een kleiner overschot aan rentegevoelige activa ten opzichte van vorig jaar doordat de rentegevoeligheid van de voorzieningen is gestegen, waardoor het wegvallen van de renteswaps wel nadelig uitpakt.

Hypotheken

Loyalis Leven belegt € 143 miljoen in hypotheekportefeuille. De hypotheekportefeuille bestaat uitsluitend uit Nederlandse hypotheekportefeuille. Het verlies bij faillissement (loss given default, LGD) van hypotheekportefeuille hangt met name af van de ratio van het hypotheekbedrag ten opzichte van de marktwaarde van het onderpand (Loan-To-Value, LTV). Hoe groter het gat tussen de marktwaarde van het onderpand ten opzichte van de uitstaande lening (dus hoe lager de LTV), des te meer zekerheid heeft Loyalis Leven dat in geval van wanbetaling via verkoop van het onderpand de lening toch kan worden terugbetaald. De LTV van de hypotheekportefeuille bedroeg eind 2018 70,8% en de LGD bedroeg € 25 miljoen. Bij een voorgeschreven kans op faillissement van 15% komt de kapitaalvereiste van hypotheekportefeuille uit op € 4 miljoen.

Vorderingen op polishouders respectievelijk werkgevers

Loyalis Leven heeft een beperkt debiteurenrisico. Bij risicoproducten is een klant verzekerd voor iets dat in de toekomst kan gaan gebeuren. Bij het niet-betalen van de premie vervalt de verzekering en wordt een claim niet uitgekeerd. Bij de spaarproducten geldt hetzelfde, echter wordt onderscheid gemaakt tussen de individuele, semi-collectieve en collectieve verzekeringsovereenkomsten.

- Individuele overeenkomsten brengen geen risico met zich mee, als de premie niet betaald wordt, volgt geen uitkering.
- Bij semi-collectieve overeenkomsten is de werknemer eveneens zelf verantwoordelijk voor het betalen van zijn premie en volgt bij premieachterstand geen uitkering.

- Binnen de collectieve overeenkomsten treden wel risico's op. Het is feitelijk gezien niet mogelijk om een claim van een werknemer niet uit te keren (coulance-uitkering) terwijl de werkgever geen premie heeft betaald.

C.3.1. Risicobeperkende maatregelen

Het tegenpartijrisico voor banktegoeden wordt beheerst door maximumlimieten op te stellen voor het totaalsaldo per bank. Daarnaast moeten banken aan een minimale ratingvereiste voldoen en worden ze periodiek aan een kredietanalyse onderworpen.

Het tegenpartijrisico van derivaten wordt beheerst door dagelijks onderpand (cash) ter grootte van de marktwaarde van de derivaten uit te wisselen. Vanaf mei 2016 worden renteswaps niet langer bilateraal gehandeld maar via een central clearing-organisatie, waardoor Loyalis Leven geen bilateraal tegenpartijrisico meer loopt. Renteswaps die via central clearing zijn afgesloten, maken geen deel uit van de type 1-tegenpartijrisicoberekeningen.

Binnen de hypotheekportefeuille wordt het tegenpartijrisico beheerst door richtlijnen voor het minimale belang in hypotheek met een Nationale Hypotheek Garantie (NHG) en de maximaal toegestane Loan-to-Value voor hypotheek zonder NHG-garantie.

C.3.2. Risicogevoeligheid

De gevoeligheden van de Solvency II-ratio voor de belangrijkste tegenpartijrisico's van Loyalis Leven zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Gevoeligheid SII-ratio (in %-punt)	31-12-2018	31-12-2017
Banktegoeden	-1	-2
Hypotheek	-3	-3

De gevoeligheden zijn bepaald door de impact van het optreden van een tegenpartijrisicoschok op de Solvency II-ratio te berekenen.

De kredietschok van de banktegoeden bedraagt 5% van de banktegoeden. Bij de kredietschok voor banktegoeden is een kans op faillissement van 5% en het geschatte verlies in geval van faillissement van 100% gehanteerd. De gevoeligheid is 1%-punt afgenomen door het gedaalde saldo aan banktegoeden.

De kredietschok van de hypotheekbeleggingen bedraagt 3,75% van de marktwaarde van de hypotheekbeleggingen. Bij de kredietschok voor hypotheekbeleggingen is een kans op faillissement van 15% en een geschat verlies in geval van faillissement van 25% gehanteerd. De gevoeligheid voor faillissementen in de hypotheekportefeuille is niet materieel gewijzigd in 2018.

C.4. Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat Loyalis Leven niet op een tijdige manier en tegen redelijke kosten kan voldoen aan zijn financiële verplichtingen richting polishouders en andere crediteuren. Liquiditeitsrisico maakt geen onderdeel uit van het Solvency II-standaardmodel.

Loyalis Leven kent drie soorten liquiditeitsrisico's:

- kortetermijnliquiditeitsrisico
- langetermijnliquiditeitsrisico
- marktliquiditeitsrisico

Kortetermijnliquiditeitsrisico kan optreden als er niet genoeg liquide middelen aanwezig zijn om in de dagelijkse liquiditeitsbehoefte te voorzien. Dit kan ontstaan door onvoorziene uitgaven, uitkeringen of bijstortingsverplichtingen van derivaten.

Langetermijnliquiditeitsrisico ontstaat wanneer de kasstroomprofielen van de activa en passiva niet goed op elkaar zijn afgestemd of door onverwachte uitkeringen aan polishouders.

Marktliquiditeitsrisico treedt op wanneer door onrust op de financiële markten de liquiditeit van bepaalde activa opdroogt. Activa die in normale rustige markten zonder veel moeite liquide gemaakt kunnen worden, kunnen in dat soort situaties helemaal niet of alleen tegen zeer hoge kosten in liquide middelen worden omgezet.

C.4.1. Risicobeperkende maatregelen

Het kortetermijnliquiditeitsrisico wordt beheerst door een minimumsaldo aan liquide middelen aan te houden zodat altijd kan worden voldaan aan de maandelijkse verwachte liquiditeitsbehoefte. Daarbovenop zit een buffer voor onvoorziene uitgaven, uitkeringen en bijstortingsverplichtingen van derivaten. Door het hanteren van deze buffer is het liquiditeitsrisico van Loyalis Leven niet materieel.

Het langetermijnliquiditeitsrisico is bij Loyalis Leven niet materieel omdat het overgrote deel van de balans wordt aangehouden in liquide assets. Bij het eventueel toevoegen van illiquide beleggingen wordt getoetst of dit past binnen de verwachte ontwikkeling van de balans.

Marktliquiditeitsrisico wordt beperkt door binnen de vastrentende waardenportefeuille activa aan te houden die naar verwachting in tijden van crisis liquide blijven. Hierbij valt te denken aan staatobligaties van euro-kernlanden (Duitsland, Frankrijk en Nederland) en bedrijfsobligaties en gesecuritiseerde leningen met korte looptijden. Loyalis Schade moet altijd een belang in liquide obligaties hebben dat groot genoeg is om gedurende 6 maanden aan de verwachte liquiditeitsbehoefte te kunnen voldoen. Doordat Loyalis Leven altijd 6 maanden aan liquiditeitsbehoefte kan overbruggen, wordt het marktliquiditeitsrisico ook niet materieel geacht.

C.4.2. Verwachte winst vervat in toekomstige premies

De Solvency II (Best Estimate) voorziening wordt bepaald, rekening houdend met alle premies die Loyalis Leven in de toekomst nog verwacht te ontvangen, samen met de daaruit voortvloeiende uitkeringen en kosten. Zonder de toekomstige premies met bijbehorende lasten zou de Solvency II-voorziening circa € 52 miljoen hoger zijn.

C.5. Operationeel risico

Operationeel risico wordt veroorzaakt door mogelijk inadequate of falende interne processen, mensen, systemen of externe gebeurtenissen.

De kapitaalvereiste voor het operationeel risico van Loyalis Leven bedraagt ultimo 2018 € 8 miljoen. Gedurende 2018 is de kapitaalvereiste voor operationeel risico vrijwel gelijk gebleven.

Het operationeel risico heeft, gezien de relatieve hoogte, beperkte invloed op de hoogte van de kapitaalvereiste voor Loyalis Leven en wordt derhalve door Loyalis Leven in het kader van financieel risicomanagement niet als een materieel risico onderkend voor Solvency II.

Binnen de Risk Managementafdeling van Loyalis Leven is separate aandacht voor Operational Risk Management. De belangrijkste aandachtsgebieden/risico's zijn:

- besturingsrisico
- mutatie­risico
- modelrisico
- productontwikkelingsrisico
- samenstelling personeelsbestand
- uitbestedingsrisico
- IRM-­risico (IB & BCM)
- programma- en projectrisico

C.5.1. Risicobeperkende maatregelen

Loyalis Leven brengt de belangrijkste risico's systematisch in beeld in het ORSA-proces. Daarbij wordt aandacht besteed aan de key-processen, -risico's en -controls. Bij elke vorm van risico is uitgewerkt wat de interne beheersmaatregelen zijn.

De key risico's en key controls zijn opgenomen in een risicoregister. De opzet en werking van de key controls wordt periodiek getest en hierover wordt gerapporteerd aan directie en management. Daarnaast voert GIA audits uit, worden verbeteracties (van bijvoorbeeld externe accountant en actuaris) als riskitem opgevoerd en vindt er melding en afronding plaats van incidenten.

De directie van Loyalis Leven geeft jaarlijks een In Control Statement (ICS) af voor de gehele organisatie (Loyalis NV) waarin ze ten aanzien van de financiële verslaggevingsrisico's verklaart dat de interne risicobeheersings- en controlesystemen een redelijke mate van zekerheid geven, dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang bevat en dat de risicobeheersings- en controlesystemen naar behoren hebben gewerkt.

C.6. Overig materieel risico

Onder de niet-financiële risico's classificeert Loyalis Leven, naast het operationele risico, strategische risico's. Deze risico's vloeien voort uit de strategische koers van Loyalis Leven.

Strategisch risico

Strategisch risico is het risico dat strategische doelstellingen niet worden behaald als gevolg van externe veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, politieke besluitvorming, belanghebbenden, reputatie- en/of ondernemingsklimaat of het vermogen van de organisatie om zich aan deze veranderingen aan te passen. Dit komt tot uitdrukking door incompatibiliteit tussen 2 of meer van de volgende componenten:

- de strategische doelstellingen van de onderneming
- het voor het bereiken van deze doelstellingen gehanteerde beleid en de ingezette middelen
- de kwaliteit van de implementatie
- ontwikkelingen op de eigen dan wel aanpalende deelmarkten

Door Loyalis Leven worden de volgende strategische risico's onderscheiden:

Politiek risico

Dit betreft het risico dat wijzigingen in wet- en regelgeving nadelige gevolgen hebben voor Loyalis Leven.

Bedrijfsmodelrisico

Het bedrijfsmodelrisico betreft het risico dat het bedrijfsmodel onvoldoende concurrerend is, waardoor de (strategische) continuïteit van Loyalis Leven onder druk komt te staan.

Kostenbeheersingsrisico

Het risico dat de strategische kostenbeheersing onvoldoende is (dus de kosten structureel te hoog), waardoor het bedrijfsmodel van Loyalis Schade onvoldoende concurrerend is.

Aanpassingsrisico

Het aanpassingsrisico manifesteert zich wanneer de verandercapaciteit van Loyalis Leven onvoldoende is, waardoor Loyalis Leven niet (tijdig) in staat is vereiste aanpassingen in het bedrijfsmodel te effectueren.

Publiciteitsrisico

Het publiciteitsrisico behelst het risico van ongewenste beeldvorming over Loyalis Leven als gevolg van interne (veroorzaakt door gebeurtenissen binnen Loyalis Leven) of externe oorzaken (gebeurtenissen die autonoom buiten Loyalis Leven plaatsvinden).

C.6.1. Risicobeperkende maatregelen

Door Loyalis Leven worden risicoanalyses uitgevoerd ten behoeve van de strategieformulering. De hierbij te onderscheiden strategische risico's hebben onder meer betrekking op de omgevingsontwikkelingen die spelen of kunnen gaan spelen op de verzekeringsmarkt.

C.7. Overige informatie

Alle materiële informatie over het risicoprofiel van Loyalis Leven is beschreven in de paragrafen C.1 tot en met C.6. Als gevolg hiervan zijn er geen bijzonderheden te melden in paragraaf C.7 van het verslag over de solvabiliteit en financiële toestand.

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden

Dit hoofdstuk bevat informatie over de waardering van de balansonderdelen. Voor elk balansonderdeel zijn de grondslagen, methoden en belangrijkste veronderstellingen opgenomen die gebruikt zijn voor de waardering van de Solvency II-cijfers.

Voor ieder balansonderdeel afzonderlijk is een kwantitatieve en een kwalitatieve verklaring voor de materiële verschillen tussen de waardering volgens Solvency II en de waardering volgens IFRS opgenomen. Als de waarderingsgrondslagen voor Solvency II en IFRS gelijk zijn (of niet materieel afwijken), worden deze niet apart uitgelegd.

Waardering algemeen

De waardering van de balansonderdelen is gebaseerd op reële waarde. In D.1 is de waardering van de activa opgenomen. De waardering van de technische voorzieningen is beschreven in paragraaf D.2. Overige schulden worden in paragraaf D.3. beschreven.

Aansluiting Solvency II-balans met IFRS-balans

Onderstaand overzicht bevat een aansluiting tussen de IFRS-jaarrekening en Solvency II-cijfers. Verschillen in waardering van de technische voorzieningen, voortvloeiend uit de Solvency II-regelgeving, leiden tot de zogenoemde reconciliatiereserve (activa boven passiva).

Daarnaast bevat het overzicht de verschillen tussen de IFRS-jaarrekening en Solvency II-cijfers als gevolg van herclassificatie van de beleggingen. Dit verschil wordt veroorzaakt door een andere indelingsvereiste voor beleggingsproducten waarbij de polishouder het risico loopt.

Aansluiting IFRS balans met Solvency II balans

Activa	2018				2017
	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Latente belastingvordering (1)	69.660	0	-15.658	54.002	59.809
Beleggingen (2)					
Aandelen	0	0	0	0	0
Obligaties	1.023.372	0	0	1.023.372	951.666
Beleggingsfondsen	162.761	0	0	162.761	179.000
Derivaten	17.361	-461	0	16.900	12.595
Beleggingen voor risico klant	848.502	-1.954	0	846.547	954.179
Totaal beleggingen	2.051.996	-2.415	0	2.049.580	2.097.440
Vorderingen (3)					
Vorderingen op verzekeringen	8.739	0	0	8.739	4.329
Overige vorderingen	1.784	1.902	0	3.686	3.864
Vorderingen uit herverzekering	3.161	0	0	3.161	0
Aandeel herverzekeraars in technische voorzieningen	0	0	-803	-803	0
Totaal vorderingen	13.684	1.902	-803	14.783	8.193
Liquide middelen (4)	25.032	-7.731	0	17.302	69.157
Totaal activa	2.160.372	-8.244	-16.461	2.135.667	2.234.599

Passiva	2018				2017
	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Latente belastingverplichting (5)	0	0	0	0	0
Technische voorzieningen (6)					
Best estimate	0	0	1.763.187	1.763.187	1.850.265
Risk margin	0	0	52.479	52.479	61.678
Overige technische voorzieningen	1.887.791	0	-1.887.791	0	0
Totaal technische voorzieningen	1.887.791	0	-72.125	1.815.666	1.911.943
Overige voorzieningen (7)	934	0	0	934	1.683
Verplichtingen (8)					
Schulden en overige verplichtingen	55.001	-7.955	0	47.046	33.677
Negatieve derivaten	6.773	-288	0	6.484	7.017
Schulden en overige verplichtingen uit herverzekering	3.187	0	0	3.187	169
Totaal verplichtingen	64.961	-8.243	0	56.717	40.863
Totaal passiva	1.953.686	-8.243	-72.125	1.873.317	1.954.489
Activa boven passiva (aanwezig vermogen)	206.686	-1	55.664	262.350	280.110

Reconciliatie IFRS-eigen vermogen en Solvency II-eigen vermogen

Meer informatie over een aansluiting tussen het eigen vermogen volgens de jaarrekening en volgens Solvency II vindt u in paragraaf E.1.4.

D.1. Activa

D.1.1. Solvency II-waardering voor elke materiële activaklasse

De Solvency II-cijfers zijn opgesteld op basis van reële waarde.

Activa worden opgenomen zodra het waarschijnlijk is dat toekomstige economische voordelen de onderneming zullen toekomen en het betreffende actief een betrouwbare en meetbare waarde heeft.

Activa worden niet langer opgenomen zodra alle contractuele verplichtingen zijn ingelost en economische risico's en voordelen zijn overgedragen.

Meer informatie over cijfermatige verschillen tussen IFRS en Solvency II vindt u in de tabellen opgenomen bij de inleiding van sectie D en onderstaand.

Latente belastingvorderingen (1)

Balanspost	2018				2017
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Latente belastingvordering	69.660	0	-15.658	54.002	59.809

Zowel in de IFRS-jaarrekening als in Solvency II-cijfers zijn belastinglatenties opgenomen voor tijdelijke verschillen tussen de boekwaarde van activa en passiva in de IFRS-jaarrekening en Solvency II-cijfers enerzijds en de fiscale boekwaarde van die posten anderzijds.

De belangrijkste tijdelijke verschillen vloeien voort uit:

- de waardering van beleggingen voor eigen rekening en risico;
- het in de fiscale balans activeren en afschrijven van bepaalde acquisitiekosten;
- de waardering van technische voorzieningen.

De herwaardering van de belastinglatentie (-/- € 15.658) tussen de IFRS-jaarrekening en Solvency II-cijfers heeft betrekking op de vennootschapsbelasting over het verschil in de waardering van de technische voorzieningen tussen de IFRS-jaarrekening en Solvency II-cijfers.

Op grond van verrekenbaarheid met dezelfde partij vindt saldering plaats van latente belastingvorderingen en latente belastingverplichtingen. Per saldo is in zowel IFRS-jaarrekening als in Solvency II-cijfers sprake van een latente belastingvordering.

Bij het berekenen van de belastinglatenties wordt rekening gehouden met het besluit van de wetgever tot geleidelijke aanpassing van het winstbelastingtarief (naar 22,55% in 2020 en 20,5% in 2021). In de bepaling van de latente belastingpositie is per onderdeel een aanneme gedaan naar de verwachte uitloop van de posities per ultimo 2018; een langzame uitloop (< 2 jaar) leidt tot een verlaging van de latente belastingpositie.

Behalve voor tijdelijke verschillen kunnen ook belastinglatenties worden gevormd voor fiscaal compensabele verliezen. Loyalis Leven heeft geen fiscaal compensabele verliezen en heeft uit hoofde hiervan dan ook geen latente belastingvordering gevormd in zowel IFRS-jaarrekening als in Solvency II-cijfers.

Beleggingen (2)

Balanspost	2018				2017
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Aandelen	0	0	0	0	0
Obligaties	1.023.372	0	0	1.023.372	951.666
Beleggingsfondsen	162.761	0	0	162.761	179.000
Derivaten	17.361	-461	0	16.900	12.595
Beleggingen voor risico klant	848.502	-1.954	0	846.547	954.179
Totaal beleggingen	2.051.996	-2.415	0	2.049.580	2.097.440

Herrubricering bij de onderdelen beleggingen en derivaten is het gevolg van een andere indelingsvereiste voor producten waarbij de polishouder het risico loopt.

De daling van de totale waarde van de beleggingen komt ondanks het positieve beleggingsresultaat over 2018 door verkopen als gevolg van dalende verzekeringsportefeuilles.

Presentatie

De rubricering is afhankelijk van het doel waarvoor de beleggingen werden verkregen en wordt bepaald bij eerste opname in de balans. Loyalis Leven classificeert zijn beleggingen in de categorie 'reële waardeverwerking via het resultaat'. Voor deze verwerkingsmethode is gekozen om een accounting mismatch te voorkomen.

De aan- en verkopen van beleggingen worden verwerkt op de transactiedatum, dat wil zeggen de datum waarop Loyalis Leven zich verplicht tot aankoop of verkoop van de activa. Bij de eerste verwerking worden beleggingen gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de kostprijs van het verkregen actief. Transactiekosten worden verwerkt in het overzicht van het totaalresultaat. Reële waardeveranderingen worden verwerkt in het overzicht van het totaalresultaat in de periode waarin deze optreden.

De beleggingen kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën, te weten:

- zakelijke waarden
- vastrentende waarden
- overige beleggingen

Waardering zakelijke waarden

De zakelijke waarden bevatten:

- beursgenoteerde fondsen
- private Equity
- niet-beursgenoteerde vastgoed- en infrastructuurfondsen

Beursgenoteerde aandelenfondsen worden gewaardeerd op basis van genoteerde marktprijzen (niveau 1). De reële waarde van private equity en niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen is gelijk aan de niet-waarneembare Net Asset Value (NAV) verstrekt door de fondsbeheerder (niveau 3). Niet-waarneembare inputvariabelen kunnen worden gebruikt voor zover waarneembare inputvariabelen niet beschikbaar zijn. Hierdoor kan op de rapportagedatum toch de reële waarde worden bepaald in situaties waarin sprake is van weinig of geen actieve markt voor het actief of de verplichting. De waardering is dan gebaseerd op de beste inschatting

van het management die de markt zou gebruiken om tot een waardering van het financieel instrument te komen. In 2018 was er geen sprake van zakelijke waarden op niveau 2.

Waardering vastrentende waarden

De vastrentende waarden bevatten:

- liquide obligaties
- beursgenoteerde vastrentende waarden fondsen
- niet-beursgenoteerd hypotheekfonds
- direct lending contracten

De meerderheid van de beleggingen in vastrentende waarden (beursgenoteerde obligaties en vastrentende waarden fondsen) wordt gewaardeerd op basis van genoteerde marktprijzen (niveau 1). De reële waarde van het niet-beursgenoteerde hypotheekfonds is gelijk aan de niet-waarneembare NAV verstrekt door de betreffende fondsbeheerder (niveau 3).

Waardering overige beleggingen

De overige beleggingen bevatten:

- beursgenoteerde futures
- renteswaps
- valuta termijncontracten
- rendementsrekening

Deze beleggingen betreffen derivaten die worden aangehouden ter afdekking van risico's in de voorzieningen en in de beleggingsportefeuille. De beursgenoteerde futures worden gewaardeerd op basis van genoteerde marktprijzen (niveau 1). De waardering van renteswaps en valutatermijncontracten vindt dagelijks plaats met behulp van modellen op basis van algemeen aanvaarde principes door verdiscontering van de meest actuele verwachte kasstromen met actuele en waarneembare rentecurves (niveau 2). De reële waarde van de Rendementsrekening is gelijk aan de niet-waarneembare NAV verstrekt door de betreffende fondsbeheerder (niveau 3).

Alle waardemutaties van deze derivaten worden binnen de resultatenrekening direct verantwoord ten gunste van c.q. ten laste van de beleggingsopbrengsten onder de categorie 'overige beleggingen'.

De financiële instrumenten worden tegen reële waarde gewaardeerd. In de reële waarde-bepaling worden naast marktwaardering het eigen tegenpartijrisico en het tegenpartijrisico van de tegenpartij verwerkt. Met name voor de bepaling van de reële waarde van over-the-counter derivaten is het kredietrisico van belang. Aangezien Loyalis Leven dagelijks op basis van de actuele waarderingen onderpand uitwisselt met de tegenpartijen van over-the-counter-derivaten, loopt zij zeer beperkt kredietrisico op deze derivaten.

Derivaten vormen een integraal onderdeel van de beleggingsportefeuille. Derivaten worden ingezet voor beheersing van het valuta- en renterisico en efficiënt portefeuillemanagement. Loyalis Leven gebruikt bijvoorbeeld valutatermijncontracten om ongewenste vreemdevaluatoposities in de beleggingen om te zetten in europosities. Renteswaps worden ingezet om de rentegevoeligheid van de beleggingen te verlengen zodat deze overeenkomt met de rentegevoeligheid van voorzieningen van de verzekeringsproducten met als doel de balans te immuniseren voor schommelingen in rentestanden. Daarnaast kunnen beheerders derivaten inzetten om bijvoorbeeld de rentegevoeligheid of het aandelenbelang bij te sturen. Hiervoor worden veelal futures gebruikt.

Waardemutaties van derivaten worden verantwoord in het overzicht van het totaalresultaat.

Loyalis Leven hanteert het hiërarchische principe van waarderen. De financiële instrumenten zijn gecategoriseerd op basis van het volgende 'reële waarde hiërarchieoverzicht'.

	Niveau 1		Niveau 2		Niveau 3		Totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Zakelijke waarden	120.316	137.403	0	0	88.506	67.942	208.822	205.345
Vast-rentend	1.558.873	1.621.141	0	0	188.585	160.429	1.747.458	1.781.570
Overige	-1.200	1.635	11.790	4.267	78.354	90.167	88.944	96.069
Totale beleggingsportefeuille	1.677.989	1.760.179	11.790	4.267	355.445	318.538	2.045.224	2.082.984

IFRS 13 bepaalt dat in de toelichting van de jaarrekening, met betrekking tot items die na de eerste verwerking op reële waarde worden gewaardeerd, een onderverdeling naar 3 niveaus (1, 2 en 3) moet worden opgenomen. Dit gebeurt op basis van de objectiviteit van de gegevens die zijn gebruikt bij de bepaling van de reële waarde. De objectiviteit wordt het hoogst (niveau 1) geacht bij noteringen in een actieve markt voor vergelijkbare items en het laagst (niveau 3) bij waarderingen die gebaseerd zijn op gegevens die niet op de markt waarneembaar zijn.

Gepubliceerde prijzen in actieve markten (niveau 1)

Voor reële waardebeoordeling op niveau 1 worden alleen genoteerde prijzen gehanteerd (niet aangepast) voor identieke activa en verplichtingen in actieve markten. Een actieve markt is een markt waar met voldoende frequentie en volume transacties plaatsvinden die op continue basis prijzen tot stand brengen. Voorbeelden zijn beursgenoteerde aandelen, obligaties en beleggingsfondsen in actieve markten.

Beleggingen van Loyalis Leven die tot deze categorie behoren zijn:

- liquide vastrentende waarden
- beursgenoteerde beleggingsfondsen
- futures

Waarderingsmethode met (significante) waarneembare marktvariabelen (niveau 2)

Voor reële waardebeoordeling op niveau 2 worden andere dan de genoteerde prijzen in niveau 1 gehanteerd, die waarneembaar zijn voor het actief of de verplichting, hetzij direct of indirect. Niveau 2 omvat de volgende inputvariabelen:

- genoteerde prijzen voor vergelijkbare (dus niet identieke) activa/verplichtingen in actieve markten
- inputvariabelen anders dan genoteerde prijzen die waarneembaar zijn voor het actief, met name gebaseerd op inkomsten, rentecurven en waarneembare marktgegevens
- inputvariabelen die hoofdzakelijk afkomstig zijn uit of bevestigd worden door waarneembare marktgegevens door correlatie of andere middelen (markt-bevestigde inputs).

Beleggingen van Loyalis Leven die tot deze categorie behoren zijn:

- renteswaps
- valutatermijncontracten

Bij de waardering van renteswaps wordt de toekomstige uitwisseling van kasstromen, die zijn gebaseerd op een vaststaand rentepercentage dan wel een uit de in de markt waarneembare swaprentecurve af te leiden variabele rente, verdisconteerd met de in de markt waarneembare swaprente.

De waarde van valutatermijncontracten is af te leiden uit het verschil tussen de in het contract afgesproken wisselkoers waartegen in de toekomst kasstromen uitgewisseld worden en de huidige wisselkoers.

Waarderingsmethode zonder (significante) waarneembare marktvariabelen (niveau 3)

Voor reële waardebeoordeling op niveau 3 wordt gebruikgemaakt van niet-waarneembare marktvariabelen voor het actief. Niet-waarneembare inputvariabelen kunnen worden gebruikt voor zover waarneembare inputvariabelen niet beschikbaar zijn. Hierdoor kan op de rapportagedatum toch de reële waarde bepaald worden in situaties waarin sprake is van weinig of geen actieve markt voor het actief of de verplichting. De waardering is dan gebaseerd op de beste inschatting van het management die de markt zou gebruiken om tot een waardering van het financieel instrument te komen. Voorbeelden zijn bepaalde private equity investeringen en private plaatsingen.

Beleggingen van Loyalis Leven die tot deze categorie behoren zijn:

- private equity
- niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen (vastgoed, infrastructuur, hypotheek en direct lending contracten).

De reële waarde van deze beleggingen is gebaseerd op de niet-waarneembare NAV die de beheerder van de belegging verstrekt. De beheerder op zijn beurt gebruikt waarderingmodellen waarbij een significant deel van de inputvariabelen die bepalend zijn voor de waardebeoordeling, niet waarneembaar zijn in de markt.

Voor een nadere (cijfermatige) toelichting wordt verwezen naar de jaarrekening 2018 van Loyalis Leven.

Vorderingen (3)

Balanspost	2018				2017
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Vorderingen op verzekeringen	8.739	0	0	8.739	4.329
Overige vorderingen	1.784	1.902	0	3.686	3.864
Vorderingen uit herverzekering	3.161	0	0	3.161	0
Aandeel herverzekeraars in technische voorzieningen	0	0	-803	-803	0
Totaal vorderingen	13.684	1.902	-803	14.783	8.193

Herrubricering bij de overige vorderingen is het gevolg van een andere indelingsvereiste voor producten waarbij de polishouder het risico loopt. Deze herrubricering betreft met name de vordering uit hoofde van beleggingen die in de IFRS-jaarrekening onder de overige vorderingen zijn opgenomen en in de Solvency II-balans bij de beleggingen voor rekening en risico van polishouders zijn verantwoord voor een bedrag van -/- € 1.628. Het overige verschil van € 3.530 is te verklaren door de herrubricering van vorderingen en schulden op groepsmaatschappijen.

In 2018 is een herverzekeringscontract afgesloten om het overlijdensrisico op de ANW AanvullingsPensioen portefeuille af te dekken. De reinsurance recoverable is negatief (-/- € 803) doordat er in de best estimate verlies op dit herverzekeringscontract wordt gemaakt, namelijk de te ontvangen toekomstige uitkeringen zijn lager dan de te betalen premies. Daarnaast leidt het herverzekeringscontract tot een aanzienlijke daling van het kortleven- en catastroferisico bij deze overlijdensrisicoverzekeringen.

De stijging van de vorderingen uit herverzekering onder Solvency II in 2018 ten opzichte van 2017 heeft ermee te maken dat er in 2017 nog geen spraken was van een herverzekeringscontract. Het herverzekeren van het overlijdensrisico in 2018 leidt ertoe dat de voorziening herverzekering met € 3.161 stijgt.

Vorderingen en nog te ontvangen en vooruitbetaalde posten onder Solvency II zijn, voor zover niet toewijsbaar aan beleggingen, opgenomen tegen reële waarde en daarna tegen geamortiseerde kostprijs, gebruikmakend van de effectieve-rentemethode. De voorziening voor oninbaarheid wordt gevormd als er indicaties zijn voor mogelijke oninbaarheid. Significante financiële moeilijkheden van de debiteur, de waarschijnlijkheid dat de debiteur failliet gaat of een financiële reorganisatie ondergaat en het niet voldoen dan wel een achterstand in betalingen, zijn indicaties dat de vordering oninbaar is. Het bedrag van de voorziening bedraagt het verschil tussen de boekwaarde van het actief en de contante waarde van de geschatte toekomstige kasstromen, contant gemaakt tegen de oorspronkelijke effectieve rente. Het bedrag van het verlies wordt in het overzicht van het totaalresultaat verwerkt.

Wanneer een vordering oninbaar is, wordt deze afgeschreven ten laste van de voorziening op vorderingen. Latere ontvangsten uit eerder afgeschreven bedragen worden als bate verantwoord onder de bedrijfslasten in het overzicht van het totaalresultaat.

Liquide middelen (4)

Balanspost	2018				2017
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Liquide middelen	25.032	-7.731	0	17.302	69.157

De herrubricering van de liquide middelen heeft te maken met de liquide middelen uit hoofde van beleggingen.

Liquide middelen bestaan uit banktegoeden, andere zeer liquide korte termijn beleggingen met een oorspronkelijke looptijd van ten hoogste 3 maanden of minder en banktegoeden in beleggingspools. Rekening-courantschulden worden opgenomen onder de verplichtingen op de balans.

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde die gelijk is aan de reële waarde.

D.1.1.1. Uitgestelde belastingvorderingen

In de Solvency II-cijfers zijn materiële uitgestelde belastingvorderingen opgenomen voor tijdelijke verschillen tussen de boekwaarde van activa en passiva in de Solvency II-cijfers en de fiscale boekwaarde hiervan.

De waarderingsverschillen zoals genoemd bij de latente belastingvorderingen (1) - en de hiermee samenhangende uitgestelde belastingvorderingen - zullen naar verwachting in de eerstkomende acht tot tien jaar voor 60 tot 70% uitlopen.

D.1.1.2. Holdings in verbonden ondernemingen, inclusief deelnemingen

Loyalis Leven heeft geen verbonden ondernemingen.

D.2. Technische voorzieningen

Voor Loyalis Leven zijn 3 branches onderkend:

- verzekeringen met winstdeling
- aan indexen of beleggingen gekoppelde verzekeringen
- andere levensverzekeringen

In onderstaande paragrafen is uitgegaan van deze indeling in branches.

D.2.1 Technische voorzieningen geanalyseerd voor elke materiële branche

Technische voorzieningen (6)

Balanspost	2018				2017
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Technische voorzieningen	1.887.791	0	-72.125	1.815.666	1.911.943
Aandeel herverzekeraars in technische voorzieningen	0	0	803	803	0
Totaal technische voorzieningen	1.887.791	0	-71.322	1.816.469	1.911.943

Onderstaande tabel geeft per branche een overzicht van de technische voorziening van Loyalis Leven per 31 december 2018:

Branche (technische voorzieningen)	Beste schatting	Risicomarge	Totaal
Verzekeringen met winstdeling	746.871	22.963	769.834
Aan indexen of beleggingen gekoppelde verzekeringen (met en zonder garanties)	855.059	4.794	859.852
Andere levensverzekeringen	162.061	24.723	186.784
Totaal	1.763.991	52.479	1.816.470

D.2.1.1. Grondslagen Verzekeringen met winstdeling, Aan indexen of beleggingen gekoppelde verzekeringen (met en zonder garanties) en Andere levensverzekeringen

Bij de berekening van de beste schatting is uitgegaan van recente en op de portefeuilles toegespitste kansen op overlijden, onnatuurlijk verval en premievrijmaking. Ook is er rekening gehouden met de kosten die samenhangen met de administratie en het beheer van polissen.

Rentecurve

De rente waarmee de geprojecteerde kasstromen verdisconteerd worden, is ontleend aan de door EIOPA gepubliceerde swapcurve per 31 december 2018, inclusief Ultimate Forward Rate (UFR) en inclusief Volatility Adjustment (VA).

Opties en garanties

Voor verzekeringen met winstdeling of garanties wordt een aparte voorziening voor deze voorwaardelijke toezegging berekend.

D.2.1.2. Methoden

De beste schatting is de verdisconteerde waarde van de verwachte toekomstige premies, uitkeringen en kosten. Projectie van die premies, uitkeringen en kosten vindt op deterministische wijze plaats, uitgaande van de relevante kansen op overlijden, onnatuurlijk verval en premievrijmaking.

De waarde van opties en garanties binnen deze beste schatting wordt berekend met een stochastisch model. Voor 2.500 verschillende economische scenario's van rendementen en volatiliteiten van aandelen en rentes worden de verschillende garanties berekend en wordt de waarde ervan, gemiddeld over alle scenario's, als beste schatting gehanteerd.

D.2.1.3 Risicomarge

De risicomarge wordt berekend op basis van de in het standaardmodel voorgeschreven cost of capital methode. De jaarlijkse cost of capital is gelijk aan 6% van de jaarlijks geaggregeerde risico's (SCR). De risicomarge is de verdisconteerde waarde van de toekomstige costs of capital. De rentecurve die daarbij gebruikt wordt, is de EIOPA-curve inclusief UFR maar exclusief VA.

D.2.2. Onzekerheid waarmee de waarde van de technische voorziening is omgeven

De onzekerheid rondom de hoogte van de technische voorziening vloeit ten eerste voort uit de onzekerheid die per definitie met de uitoefening van het verzekeringsbedrijf gepaard gaat. Door diverse niet-voorzienbare oorzaken kunnen de verzekerde risico's zich immers eerder, vaker of in grotere mate manifesteren dan vooraf verondersteld. Deze onzekerheid is een essentieel onderdeel van de Solvency II-wetgeving en wordt gekwantificeerd in de vorm van een opslag op de beste schatting, de risicomarge.

Om de onzekerheid als gevolg van een verkeerde inschatting van de technische voorziening tot een minimum te beperken, heeft Loyalis Leven een stelsel van maatregelen ingevoerd. Ten aanzien van het gebruik van polisdata zijn er in het hele proces van invoer en mutatie in de administratiesystemen tot en met ontsluiting van de data ten behoeve van de rapportages diverse controles ingericht die de juistheid en volledigheid van de data waarborgen. Daarnaast is het proces om tot een inschatting te komen van voorzienbare ontwikkelingen ten aanzien van de verzekerde risico's (het zogenoemde Grondslagenonderzoek) zowel aan een eerstelijns controle onderworpen, als aan een controle door de Actuariële Functiehouders. Hierdoor zijn de veronderstellingen op basis waarvan de technische voorziening is berekend, adequaat en passend. Om berekeningsfouten uit te sluiten, worden tot slot de resultaten uit de rekenmodellen door schaduwberekeningen gecontroleerd, zowel door de eerstelijns actuaris als door de Actuariële Functiehouders.

D.2.3. Verschillen tussen Solvency II-waardering en IFRS-waardering van technische voorzieningen geanalyseerd voor elke materiële branche

Onderstaand is per branche een overzicht weergegeven van de verschillen in technische voorziening van Loyalis Leven per 31 december 2018 tussen IFRS en Solvency II:

Productgroep	Jaarrekening	Solvency II	Vershil
Verzekeringen met winstdeling	830.414	769.834	-60.580
Aan indexen of beleggingen gekoppelde verzekeringen (met en zonder garantie)	824.677	859.852	35.175
Andere levensverzekeringen	232.700	186.784	-45.916
Totaal	1.887.791	1.816.470	-71.321

De IFRS voorziening is hoger dan de Solvency II-voorziening doordat er een andere berekeningswijze wordt gehanteerd. De belangrijkste verschillen betreffen:

- Voor alle branches geldt dat de rentecurve bij Solvency II een VA (opslag) bevat en groeit naar de UFR, bij IFRS wordt de risicovrije curve zonder opslagen gebruikt.
- Voor alle branches geldt dat Solvency II een voorziening bevat voor kosten gebaseerd op de actuele verwachtingen met betrekking tot toekomstige kosten (op basis van een kosten allocatiemodel). De IFRS-voorziening bevat opslagen voor kosten die in het verleden vastgesteld zijn.
- De branche 'Andere levensverzekeringen' bevat overlidensrisicoverzekeringen waarbij in de toekomst winsten verwacht worden. Bij Solvency II leidt dit tot negatieve voorzieningen, maar dat is onder IFRS niet toegestaan.
- Onder Solvency II wordt er bij de branches 'Verzekeringen met winstdeling' en 'aan indexen of beleggingen gekoppelde verzekeringen' expliciet een waarde van opties en garanties berekend die deel uitmaakt van de best estimate. Onder IFRS is dat niet het geval.

D.2.4. Matchingopslag

Voor Loyalis Leven wordt geen matchingopslag toegepast.

D.2.5. Volatiliteitsaanpassing

Onderstaand is per productgroep een overzicht weergegeven van de impact op de technische voorziening (in eenheden van € 1.000) van Loyalis Leven per 31 december 2018 bij het achterwege laten van de VA in de rentecurve:

Productgroep	Solvency II	Exclusief VA	Vershil
Verzekeringen met winstdeling	769.834	789.316	19.483
Aan indexen of beleggingen gekoppelde verzekeringen (met en zonder garantie)	859.852	860.752	900
Andere levensverzekeringen	185.981	191.332	5.351
Totaal	1.815.667	1.841.400	25.734

Het kernvermogen dat dient ter dekking van de SCR en Minimumkapitaalvereiste (Minimum Capital Requirement, MCR) zou door het achterwege laten van de volatiliteitsaanpassing met € 25 miljoen dalen. De solvabiliteitsratio van 176% van Loyalis Leven zou als gevolg daarvan met 24%-punt afnemen. MCR-ratio zou dalen met circa 91%-punt (van 457% naar 366%).

D.2.6. Risicovrije rentetermijnstructuur

De overgangsmaatregel ten aanzien van de risicovrije rentetermijnstructuur wordt bij Loyalis Leven niet toegepast.

D.2.7. Overgangsaf trek

De overgangsaf trek wordt bij Loyalis Leven niet toegepast.

D.2.8. Bedragen die op herverzekeringsovereenkomsten en special purpose vehicles kunnen worden verhaald

Op een deel van de 'Andere levensverzekeringen' is een quota-share herverzekeringsconstructie van toepassing, waarbij een deel van iedere uitkering bij de herverzekeraar wordt geclaimd.

D.2.8.1. Materiële wijzigingen in de relevante veronderstellingen die in vergelijking met de vorige rapportageperiode bij de berekening van technische voorzieningen zijn gemaakt

In vergelijking met vorige rapportageperiode zijn de technische voorzieningen met circa € 95 miljoen afgenomen. De effecten van gewijzigde veronderstellingen waren totaal -/- € 8,4 miljoen. De gevolgen van de andere rentecurve (+ € 3,3 miljoen), gewijzigde afkoopkansen (-/- € 1,3 miljoen) en gewijzigde kosten (-/- € 4,3 miljoen) waren gering. De gewijzigde veronderstelling met de meeste impact betreft de gewijzigde sterfteskansen (-/- € 6,2 miljoen).

Het restant van de wijziging van de voorziening (dus het deel dat niet veroorzaakt wordt door gewijzigde veronderstellingen) is het gevolg van bestandseffecten.

D.3. Overige schulden

Algemeen

De waardering van de passiva geschiedt, voor zover niet anders vermeld, tegen reële waarde. Winsten worden toegerekend aan de periode waarin ze zijn gerealiseerd. Verliezen worden verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar zijn.

Een verplichting wordt verantwoord zodra het waarschijnlijk is dat dit leidt tot een uitstroom van middelen als gevolg van afwikkeling van een bestaande verplichting en de waarde van de verplichting betrouwbaar vastgesteld kan worden.

Verplichtingen worden niet langer opgenomen zodra alle contractuele verplichtingen zijn ingelost en economische risico's en voordelen zijn overgedragen.

Meer informatie over cijfermatige verschillen tussen IFRS en Solvency II vindt u in D.1.1.

Voorziening pensioenverplichting en overige voorzieningen (7)

Balanspost	2018				2017
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Overige voorzieningen	934	0	0	934	1.683

De IFRS-voorziening betreft in 2018 alleen de pensioenvoorziening. In 2017 was nog een overenteding (€ 694) opgenomen in de Solvency II cijfers.

Pensioenvoorziening

Loyalys NV is voor zijn personeel aangesloten bij Stichting Pensioenfonds ABP (kortweg: ABP), respectievelijk bij Personeelspensioenfonds APG (kortweg: PPF APG). Beide pensioenfonds hebben een toegezegde pensioenregeling. Dat geldt zowel voor de verplicht als voor de vrijwillig aangesloten werkgevers. In de terminologie van IAS 19 (International Accounting Standards) noemen we dit een 'defined benefitregeling'.

De pensioenkosten voor het personeel aangesloten bij ABP verantwoordt Loyalys NV (en daarmee Loyalys Leven) als ware er sprake van een 'defined contributionregeling'.

Voor het personeel aangesloten bij PPF APG is wel sprake van een 'defined benefitregeling' onder IAS 19. De pensioenlasten van eigen medewerkers worden conform IAS 19 voorschriften bepaald en in de jaarrekening van Loyalys Leven als zodanig verwerkt.

Verplichtingen (8)

Balanspost	2018				2017
	IFRS	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II	Solvency II
Schulden en overige verplichtingen	55.001	-7.955	0	47.046	33.677
Negatieve derivaten	6.773	-288	0	6.484	7.017
Schulden en overige verplichtingen uit herverzekering	3.187	0	0	3.187	169
Totaal verplichtingen	64.961	-8.243	0	56.717	40.863

De herrubricering binnen schulden en overige verplichtingen is een gevolg van verschuiving van vorderingen en schulden aan groepsmaatschappijen conform Solvency II-voorschriften voor een bedrag van € 3.530. Daarnaast vindt er een herrubricering plaats van de schulden uit hoofde van beleggingen (€ 11.487) als gevolg van een andere indelingsvereiste voor producten waarbij de polishouder het risico loopt.

De herrubricering van negatieve derivaten van € 288 is het gevolg van een andere indelingsvereiste voor producten waarbij de polishouder het risico loopt.

Alle schulden en overige verplichtingen zijn opgenomen tegen nominale waarde.

D.4. Overige informatie

Er is geen overige materiële informatie met betrekking tot de gehanteerde waarderinggrondslagen.

E. Kapitaalbeheer

E.1. Eigen vermogen

E.1.1. Doelstelling, gedragslijnen en processen bij beheer eigen vermogen

Hoofdpijnen van het kapitaal- en dividendbeleid

In het kapitaal- en dividendbeleid van Loyalis NV (en daarmee ook van Loyalis Leven) zijn de hoofdpijnen uitgewerkt met betrekking tot de minimaal gewenste (norm)solvabiliteit. Hieronder zijn de essentiële punten uiteengezet van het kapitaal- en dividendbeleid van Loyalis NV, zoals dat in 2018 gold.

Kapitaal- en dividendbeleid

Loyalis NV hanteert als uitgangspunt dat financiering van zijn bedrijfsactiviteiten uit eigen middelen plaatsvindt, bij voorkeur uit kapitaal dat permanent beschikbaar is zonder enige contractuele verplichtingen. In het beleid ten aanzien van dividend uitkeren is als basisprincipe opgenomen dat het volledige uit de vastgestelde jaarrekening blijvende nettoresultaat over het voorafgaande boekjaar, beschikbaar is voor uitkeren. Daarnaast kan uitkering uit bestaande reserves plaatsvinden. De RvC van Loyalis Leven kan besluiten om maximaal 50% van het nettoresultaat in te houden.

Voordat dividend wordt uitgekeerd vinden de volgende toetsen plaats:

- juridische toets (Burgerlijk Wetboek, BW) op de kapitaalpositie
- toets op de SCR-ratio: ten minste 170% (150% voor kapitaaloverhevelingen binnen Loyalis)
- uitkeringstoets:
  - toets op overschrijding wettelijke SCR-ratio (100%) binnen 1 jaar
  - toets op verwacht resultaat lopend boekjaar
  - analyse-impact van UFR en VA: ook na wegvallen hiervan moet de SCR-ratio boven 100% blijven
- liquiditeitstoets: zijn er voldoende kasmiddelen
- IFRS/EV-SCR-toets: ten minste 80% van de SCR dient gedekt te zijn door IFRS-Eigen Vermogen.

Dividend 2018

Loyalis NV keert een regulier jaarlijks dividend uit aan zijn aandeelhouder, APG Groep NV, voor zover passend binnen het kapitaal- en dividendbeleid. Over 2018 (in 2019) zal Loyalis Leven NV een dividend uitkeren van € 13 miljoen.

Normsolvabiliteit

De interne gewenste (norm)solvabiliteitsratio is bepaald op 150% van de solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR) voor Loyalis Leven. Daarbij hanteert Loyalis Leven de standaardformule en maakt dus geen gebruik van ondernemingsspecifieke parameters noch van vereenvoudigde berekeningen.

Het beleid van Loyalis Leven is dat Loyalis Leven bij een resultaatschok ter grootte van 100% van de SCR conform het standaardmodel niet onder de MCR wil komen.

Belangrijke argumenten voor het aanhouden van een solvabiliteitsratio van ten minste 150% zijn:

- Loyalis NV heeft als uitgangspunt dat het al de bedrijfsactiviteiten uit eigen middelen financiert. Met andere woorden: terugvallen op de aandeelhouder uit hoofde van versterking van de solvabiliteit moet worden voorkomen. Loyalis NV wil niet in een situatie terecht komen van te snel noodgedwongen hard ingrijpen in het bewust gekozen risicoprofiel, waardoor mogelijk herstelpotentieel teniet gaat
- de uitkomsten van de ALM- en ORSA-studies van de afgelopen jaren
- in lijn blijven met de gemiddelde kapitaalbuffers in de Nederlandse verzekeringsmarkt.

E.1.2. Het bedrag van het eigen vermogen dat voor de dekking van het solvabiliteitskapitaalvereiste in aanmerking komt, ingedeeld per tier

Solvabiliteit

De solvabiliteit van Loyalis Leven is in 2018 gestegen van 175% naar 176%. De ontwikkeling van de solvabiliteit kan als volgt worden toegelicht:

Vermogen voor dekking van de SCR

	31-12-2018	31-12-2017	Ontwikkeling
Beschikbaar vermogen na dividenduitkering, waarvan:	213.550	240.960	-27.410
Tier 1	195.348	220.301	-24.953
Tier 3	18.202	20.659	-2.457
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	121.347	137.729	-16.382
Solvabiliteitsratio	176%	175%	1%

Het beschikbaar vermogen bestaat volledig uit kernvermogen, zijnde volgestort aandelenkapitaal, agioreserve en overige reserves.

Het beschikbaar vermogen bestaat voor 9% uit tier 3-kapitaal, zijnde vermogen uit netto latente belastingposities.

Verloop van het beschikbaar vermogen

	2018	2017
Beschikbaar vermogen per 1 januari	240.960	233.051
Af:		
- afslag tier 3-kapitaal (1)	-3.350	4.286
- lagere waardering technische voorzieningen (2)	14.707	29.804
Totaal af:	-11.357	-34.089
Bij:		
- agiostorting (3)	0	15.000
- totaal resultaat (4)	-3.054	26.998
Totaal bij:	-3.054	41.998
Beschikbaar vermogen per 31 december vóór dividenduitkering	226.550	240.960

Afslag tier 3-kapitaal (1)

Loyalis Leven kent ultimo 2018 (evenals ultimo 2017) een latente belastingvordering die onder Solvency II als tier 3-kapitaal wordt aangemerkt. Het tier 3-vermogen is begrensd tot maximaal 15% van de SCR.

Waardering technische voorzieningen (2)

Voor een nadere toelichting op deze ontwikkeling wordt verwezen naar sectie D.2.

Agiostorting (3)

Loyalis NV heeft in 2018 geen agiostorting geplaatst bij Loyalis Leven (2017: € 15 miljoen).

Totaal resultaat (4)

Voor een nadere samenstelling van het totaalresultaat wordt verwezen naar het jaarverslag van Loyalis Leven 2018.

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling op de afslag van deze kapitaalscomponent weer:

Ontwikkeling afslag kapitaalcomponent	31-12-2018	31-12-2018	Ontwikkeling
Latente belastingvordering	54.002	59.809	-5.807
Maximaal Tier 3	18.202	20.659	-2.457
Afslag latente belastingvordering	35.800	39.150	-3.350

Loyalis Leven gebruikt de Volatility Adjustment. De impact hiervan is opgenomen in onderstaande tabel:

	2018			2017		
	Bedrag met lange-termijn-garantie- en overgangsmatregelen	Zonder volatiliteits-aanpassing en zonder andere overgangsmatregelen	Effect van een volatiliteits-aanpassing gelijk aan nul	Bedrag met lange-termijn-garantie- en overgangsmatregelen	Zonder volatiliteits-aanpassing en zonder andere overgangsmatregelen	Effect van een volatiliteits-aanpassing gelijk aan nul
Technische voorzieningen	1.815.667	1.841.400	25.734	1.911.944	1.916.211	4.267
Kernvermogen	249.349	230.049	-19.300	280.110	276.910	-3.201
Overschot van de activa t.o.v. de verplichtingen	262.349	243.049	-19.300	280.110	276.910	-3.201
In aanmerking komend eigen vermogen voor het solvabiliteitskapitaalvereiste	213.550	188.124	-25.426	240.960	234.829	-6.132
Tier 1	195.348	169.614	-25.734	220.301	214.147	-6.154
Tier 2	0	0	0	0	0	0
Tier 3	18.202	18.510	308	20.659	20.681	22
Solvabiliteitskapitaalvereiste	121.347	123.398	2.051	137.729	137.876	147
SCR-ratio	176%	152%	-24%	175%	170%	-5%
In aanmerking komend eigen vermogen voor het minimumkapitaalvereiste	195.348	169.614	-25.734	220.301	214.147	-6.154
Minimumkapitaalvereiste	42.744	46.289	3.545	40.686	42.301	1.616
MCR ratio	457%	366%	-91%	541%	506%	-35%

Het volledig wegvallen van de Volatility Adjustment zou de solvabiliteitsratio van Loyalis Leven laten dalen met 24%-punt.

E.1.3. Het bedrag van het kernvermogen dat voor de dekking van het minimumkapitaalvereiste in aanmerking komt, ingedeeld per tier

Minimumkapitaalvereiste

De MCR wordt separaat berekend (op basis van premies, voorzieningen en risicokapitaal) en is begrensd in een bandbreedte van 25-45% van de SCR.

Vermogen (na voorgenomen dividend) voor dekking van de MCR

	31-12-2018	31-12-2017	Ontwikkeling
Beschikbaar vermogen (tier 1)*	195.348	220.301	-24.953
Minimumkapitaalvereiste (MCR)	42.744	40.686	2.058
Ratio	457%	541%	-84%

* Voor de MCR wordt Tier 3-vermogen niet meegeteld.

E.1.4. Verschil tussen het in de jaarrekening opgenomen Eigen vermogen en het positieve verschil van activa ten opzichte van verplichtingen

Reconciliatie IFRS-eigen vermogen en SII-vermogen

	31-12-2018	31-12-2017
Eigen vermogen IFRS	206.687	209.741
Herwaardering Technische voorzieningen (netto)	55.663	70.369
Aanwezig vermogen tbv de SCR	262.350	280.110
Tier 3 Correctie (correctie maximum tier 3-vermogen belastinglatentie)	-35.800	-39.150
Beschikbaar vermogen Solvency II (SCR) vóór dividenduitkering	226.550	240.960
Dividendbesluit boekjaar 2018 (1)	-13.000	0
Beschikbaar vermogen Solvency II (SCR) ná dividenduitkering	213.550	240.960

Dividendbesluit boekjaar 2018 (1)

Op 3 april 2019 is in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders besloten tot een dividenduitkering van € 13 miljoen over het kalenderjaar 2018.

De materiële verschillen in waardering tussen de jaarrekening volgens IFRS-standaarden en die volgens Solvency II en een toelichting hierop, zijn opgenomen in de tabellen bij sectie D.

De tier 3-correctie wordt in paragraaf E.1.2. nader toegelicht.

E.2. Solvabiliteitskapitaalvereiste en minimumkapitaalvereiste

Algemeen

Deze paragraaf geeft inzicht in de solvabiliteitskapitaalvereiste en de minimumkapitaalvereiste. Daarbij zijn de verschillen tussen de stand per ultimo 2017 en 2018 weergegeven in het onderstaande overzicht.

	31-12-2018	31-12-2017
Verzekeringstechnische risico's	87.282	105.668
Marktrisico's	68.836	82.017
Tegenpartijrisico	5.633	10.075
Diversificatie	-35.926	-45.206
Basis Solvabiliteitskapitaalvereiste (B-SCR)	125.825	152.554
Operationeel risico	7.798	7.831
Verliescompensatievermogen van technische voorzieningen	-7.102	-12.187
Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen	-5.174	-10.468
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	121.347	137.729
Minimumkapitaalvereiste (MCR)	42.744	40.686
Netto toekomstige discretionaire uitkeringen	7.102	12.187

Toelichting op de ontwikkeling van de solvabiliteitskapitaalvereiste

De kapitaalvereiste is in 2018 afgenomen tot € 121 miljoen (2017: € 138).

Deze vereiste is risico gebaseerd en daarmee een weerspiegeling van de financiële risico's die door middel van het standaard model worden vertaald. In de ORSA is de toepasbaarheid van deze standaardformule nader geanalyseerd. Loyalis Leven acht de standaardformule voldoende geschikt.

Met name de marktrisico's en de verzekeringstechnische risico's zijn gedaald. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar sectie C.

Het geaggregeerde aan te houden solvabiliteitskapitaal wordt nog verlaagd met de waarde van de voorwaardelijke indexatie (verliescompensatievermogen van technische voorzieningen). Deze waarde is in 2018 gedaald door de gewijzigde economische scenario's en wijzigingen in het polisbestand per ultimo 2018. Bij Loyalis Leven is dit identiek aan de netto toekomstige discretionaire uitkeringen. De directie bepaalt of en in welke mate de uitkeringen worden geïndexeerd.

Op basis van de guidance van DNB is voor het verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen per ultimo 2018 een bedrag van € 5 miljoen (2017: € 10 miljoen) opgenomen.

Vooruitblik

Ten aanzien van 2019 is de verwachting dat de solvabiliteit van Loyalis Leven nagenoeg gelijk blijft bij ongewijzigde overige omstandigheden. De verlaging van de UFR per primo 2019 met 0,15% zal de solvabiliteitsratio beperkt negatief beïnvloeden.

Belangrijkste gevoeligheid is het vervalrisico in de nabestaandenpensioenportefeuille. Loyalis Leven gaat uit van een verlengingskans van gemiddeld 95%. Als het aantal opzeggingen fors stijgt, bijvoorbeeld met 50% (dus een gemiddelde afkoopkans van 7,5%), dan daalt de SCR-ratio naar 167%.

Minimumkapitaalvereiste

	2018		2017	
	Netto (exclusief her- verzekering/SPV) beste schatting en technische voorzieningen als geheel berekend	Netto (exclusief her- verzekering/SPV) totaal risico- bedrag	Netto (exclusief her- verzekering/SPV) beste schatting en technische voorzieningen als geheel berekend	Netto (exclusief her- verzekering/SPV) totaal risico- bedrag
Verplichtingen met winst- deling – gegarandeerde uitkeringen	739.769		764.452	
Verplichtingen met winst- deling – toekomstige discretionaire uitkeringen	7.102		12.187	
Aan indexen of beleggingen gekoppelde verplichtingen	855.059		951.609	
Overige levens- en schadeverzekerings- en herverzekerings- verplichtingen	162.061		122.017	
Totaal risicobedrag voor alle levensverzekerings- en herverzekerings- verplichtingen		9.075.973		5.444.199
Lineair minimumkapitaalvereiste	42.744		40.686	
Solvabiliteits- kapitaalvereiste	121.347		137.729	
Bovengrens minimumkapitaalvereiste	54.606		61.978	
Ondergrens minimumkapitaalvereiste	30.337		34.432	
Gecombineerd minimumkapitaalvereiste	42.744		40.686	
Absolute ondergrens van het minimumkapitaalvereiste	3.700		3.700	
Minimumkapitaalvereiste	42.744		40.686	

E.3. Gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd bij de berekening van de solvabiliteitskapitaal vereiste

Dit is niet van toepassing op Loyalis Leven.

E.4. Verschillen tussen de standaard formule en ieder gebruikt intern model

Dit is niet van toepassing op Loyalis Leven.

E.5. Niet-naleving van de minimumkapitaalvereiste en niet-naleving van de solvabiliteitskapitaalvereiste

Loyalis Leven leeft zowel de minimumkapitaalvereiste als de solvabiliteitskapitaalvereiste na. Dit gold zowel voor 2017 als 2018.

E.6. Overige informatie

Loyalis Leven heeft geen andere materiële informatie over zijn kapitaalbeheer.

Afkortingenlijst

ABP	Stichting Pensioenfonds ABP
AFM	Autoriteit Financiële Markten
ALM	Asset Liability Management
APG	Algemene Pensioen Groep
ARC	Audit & Risk Committee
BAC	Balansadviescommissie
BW	Burgerlijk Wetboek
CEO	Chief Executive Officer (directievoorzitter)
CFRO	Chief Financial & Risk Officer (directeur Finance & Risk Management)
CLT	Compliance, Legal & Tax (afdeling)
COO	Chief Operations Officer (directeur Operations en IT)
DNB	De Nederlandsche Bank
EER	Europese Economische Ruimte
EIOPA	European Insurance and Occupational Pensions Authority (Europese toezichthouder)
EV	Eigen vermogen
EV	Eerlijke Verzekeringswijzer
GIA	Group Internal Audit
GBP	Great Britain pound
HR	Human Resources
IAS	International Accounting Standards
ICS	In Control Statement
IFRS	International Financial Reporting Standards
LAC dt	Loss absorbing capacity deferred tax
LGD	Loss Given Default
LTV	Loan-To-Value
MCR	Minimum Capital Requirement (minimumkapitaalvereiste)
MVO	Maatschappelijk verantwoord ondernemen
NAV	Net Asset Value
NHG	Nationale Hypotheek Garantie
NPS	Net Promotor Score
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling)
ORSA	Own Risk and Solvency Assessment
PE	Permanente Educatie
PPF APG	Personeelspensioenfonds APG
QRT	Quantitative reporting template
RAP	Risico Allocatie Platform
RMC	Risk Management Committee
RvC	Raad van Commissarissen
SII	Solvency II
SCR	Solvency Capital Requirement (solvabiliteitskapitaalvereiste)
SIRA	Systematische Integriteit Risico Analyse
UFR	Ultimate Forward Rate
USD	United States dollar
VA	Volatility Adjustment (Volatiliteitsaanpassing)
VDBO	Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling
Wft	Wet op het Financieel Toezicht